

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Samlivsveiledning som diakonal utfordring

I et samfunn der det livslange ekteskapet er truet

Ingeborg Marie Jensen

Veileder

Professor Gunnar Harald Heiene

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, vår 2015

AVH501: Masteravhandling (30 ECTS)

Master i Diakoni

Forord

Det er en stor glede å avslutte et lærerikt og givende arbeid. Viktigheten av samlivsveiledning opptar meg og arbeidet med avhandlingen har dyrket engasjementet. Det er viktig for meg å rette en stor takk til veileder Gunnar Heiene for tålmodig hjelp og gode samtaler. Det ble givende intervjuer hvor Berger Hareide og Trond Sæthren ga av sin tid og bidro på en glimrende måte til avhandlingens empiri. Mannen min, Mathias, har oppmuntret meg når det har vært tungt og vært en uvurderlig støtte i en spesiell periode. Vil takke Mathias, min gode venn Margrete og familien min for oppmuntring, innspill og retting. En stor takk også til mine medstudenter for det fine fellesskapet.

Menighetsfakultetet, vår 2015, Ingeborg Marie Jensen

Innhold

Forord	2
1 Innledningskapittel	5
1.1 Presentasjon av tema	5
1.1.1 Endringer i samlivsmønster.....	5
1.1.2 Samlivsveiledning og diakoni	6
1.2 Problemstilling	8
1.3 Materiale og metode.....	9
1.3.1 Valg av materiale	9
1.3.2 Intervju	10
1.3.3 Dokumentanalyse	10
1.4 Kilder og litteratur	11
1.4.1 Primærkilder.....	11
1.4.2 Relevant litteratur til analysen.....	11
1.5 Oppgavens struktur	12
2 Kulturell og samfunnsmessig kontekst	13
2.1 Det nye samboerskapet.....	13
2.2 Samlivsbrudd.....	14
2.3 Seksualitet	15
2.4 Kjærligheten som religion?	17
2.5 Forandringene som en periodeeffekt?	18
2.6 Individualisme som diagnose	19
3 Kirken og samlivsetikken	21
3.1 Samlivsrapport	21
3.1.1 Ekteskapet som en borgerlig ordning.....	22
3.1.2 Skilsmisse og gjengifte.....	23
3.1.3 Samboerskap	24
3.1.4 Bibelen som etisk og moralsk norm.....	25
3.1.5 Åndens betydning for etikken	26
3.1.6 En kritisk analyse av samlivsrapporten og kirkens kommunikasjon	27
3.2 Kirken som veileder for unge.....	29
3.2.1 Historisk tilbakeblikk på seksualetikk i veiledning for unge	29
3.2.2 Formidling av grenser og begrunnelser.....	31
3.2.3 Kristent engasjement og samlivshistorie.....	33
4 Empiri	36
4.1 Metodiske refleksjoner	36

4.1.1 Fremgangsmåte	36
4.1.2 Diskusjon av datas pålitelighet og gyldighet.....	38
4.2 Analyse av Familiefokus, Ungdom i Oppdrag.....	39
4.2.1 Presentasjon.....	39
4.2.2 Intervju med leder av Familiefokus	41
4.2.3 Dokumentanalyse	47
4.3 Analyse av PREP	52
4.3.1 Presentasjon.....	52
4.3.2 Intervju med grunnlegger av Samlivssenteret ved Modum	53
4.3.3 Dokumentanalyse	61
4.4 Oppsummering	64
5 Drøfting	66
5.1 Vurderingskriterier	66
5.2 Tolkninger av funnene i analysen	67
5.2.1 Strategi	67
5.2.2 Begrunnelse	69
5.2.3 Rammer	71
5.2.4 Fellesskap og individualisme	73
5.3 Diakoniens muligheter	76
6 Konklusjon	78
Referanseliste	80
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	82
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	84

1 Innledningskapittel

1.1 Presentasjon av tema

Når jeg har valgt temaet «Samlivsveiledning som diakonal utfordring» i denne avhandlingen, henger det sammen med et engasjement knyttet til kirkens potensial og det ansvaret jeg mener kirken bør ta innover seg i møte med samliv. Jeg forstår samlivsveiledning som en naturlig del av kirkens diakoni. Mange har opplevd undervisning eller forkynnelse i kirkelige sammenhenger rundt dette temaet, på godt og vondt. Mitt ønske med denne avhandlingen er å se på kirkens møte med samlivsproblematikk i dag.

1.1.1 Endringer i samlivsmønster

Samlivsmønsteret i Norge har endret seg betraktelig siden 70-tallet. På 70-tallet sto ekteskapet sterkt i samlivsorganiseringen. På den tiden var samboerskap forbudt, mens det i dag er den vanligste inngangsporten til samliv. Samfunnet vårt omtales som et individualistisk samfunn og dette ser ut til å gå ut over samlivene våre. Mye av det som kan sies å ha vært utviklingen innenfor samlivsfeltet, handler om økt rettferdighet og likestilling mellom kjønnene. Forhold er i dag preget av likeverd og respekt. Allikevel er det mange som ønsker seg ut av ekteskapet og mange bryter ekteskapsløftet. Jeg mener kirken og diakonien burde svare på behovet for veiledning i kjærlighetslivene våre.

Jeg ønsker også å se på samlivsveiledning for unge som skal etablere seg i samliv.

Undersøkelser viser at kristent engasjement gir utslag hos unge i forhold til samlivsadferd.

Kan kirken sies å ha en stemme når unge skal avgjøre hva som er rett og godt når det gjelder samliv? Når samboerskap er gått fra å være helt uakseptabelt til å bli en vanlig samlivsform, også innenfor kristne miljøer, utfordrer det kirken til å reflektere og til å ta stilling.

Homofilt samliv har satt sitt preg på samlivsmønsteret de siste årene. Dette gjør at nye problemstillinger aktualiseres. Homofilt ekteskap i kirken diskuteres i disse dager og har lenge vært et mye omdiskutert tema. Denne oppgaven forholder seg til det heterofile samliv og utelater problemstillingene knyttet til homofilt samliv. Samfunnskonteksten og det moderne menneskets tilnærming til samliv preges av seksuell diversitet i samliv. Dette er dermed en del av oppgavens kontekst.

1.1.2 Samlivsveiledning og diakoni

Denne oppgaven søker å ha et diakonalt siktemål. I dette kapitlet ønsker jeg derfor å se på hvordan diakonien presenteres i «Plan for diakoni». Planen er utgitt av kirkerådet og søker å beskrive hvordan kirken skal fungere som «tjenende folkekirke». ¹ Dette er interessant da jeg ønsker å se på hvordan kirkens diakonale fokus kan komme til uttrykk i møte med samlivsutfordringer. I Plan for diakoni finner vi denne definisjonen av hva diakoni handler om:

«Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.»²

Det legges vekt på samarbeid innenfor menigheten, med andre kristne kirker, med organisasjoner og institusjoner, med det offentlige og i møte med andre religioner. I diakoniplanen påpekes det at diakoni inngår i en helhet hvor det som skjer innenfor lokalmenighetens eget arbeid og det som skjer innenfor diakonale institusjoner og organisasjoner skal sees i sammenheng.³

Diakoni kommer til uttrykk gjennom den *spesialiserte diakoni* i institusjoner og organisasjoner og denne kan en menighetsdiakon nyte godt av. Ved å se etter ressurser utenfra kan en som diakon forsterke menighetens diakonale arbeid gjennom samarbeid eller inspirasjon.⁴ En diakon kan inngå samarbeid med institusjoner og organisasjoner som har tilbud knyttet til samlivsveiledning. Det kan dreie seg om samarbeid med offentlige og private instanser. Modum Bad er en institusjon med tilknytning til det offentlige og med annerkjent faglig kompetanse. Det er også mange private initiativ innenfor samlivsveiledning. Her kan nevnes Ungdom i Oppdrag sitt familiearbeid. Disse to institusjonene vil behandles grundig i oppgavens empiridel.

I diakoniplanen behandles forholdet mellom diakonien og det offentlige. I denne sammenheng er det viktig at diakonien kjenner sin egenart. I møte med det offentlige kan diakonien

¹ Kirkerådet 2008: 5

² ibid: 7

³ ibid: 8

⁴ ibid: 12

innebære både muligheter og begrensninger. Dette er interessant når jeg i denne oppgaven skal se på kirken som en veileder innenfor samlivet. Det offentlige setter inn tiltak for å hjelpe folk i deres samliv og spørsmålet for diakonien blir om kirken skal fungerer som et supplement ved siden av det offentlige.⁵

Jeg mener at kirkens kompetanse på dette området ikke kan undervurderes. Det er tross alt slik, som det uttrykkes i planen, at kirken har en innsikt og erfaring som knytter seg til de møtene kirken har med enkeltmennesker og grupper i deres livssituasjon. Denne innsikten gjør kirken ansvarlig for å opptre som støttespiller for lokale myndigheter og i helse- og sosialsektoren.⁶

Når nestekjærligheten, en av de fire stikkordene i diakonidefinisjonen, behandles kommer kirkens engasjement for familielivet fram. Familien er sårbar og det er mange som har problemer knyttet til vanskelige familieforhold. Diakoniplanen ser på «støttende og forebyggende familiarbeid»⁷ som et spesielt ansvar. Det å møte alle de som strever etter et samlivsbrudd nevnes her.⁸ Unges behov for samtalepartnere, i en tid der de stilles ovenfor mange valg, trekkes også fram i diakoniplanen.⁹ «Kan diakonien gi muligheter for en rådgivingstjeneste, gjerne for unge, med hjelp og støtte i vanskelige valgsituasjoner?» spør diakoniplanen.¹⁰ Diakoniplanen påpeker noe ved diakoniens karakter som gir diakonien store muligheter. Diakonien er nemlig noe en kan stå sammen om i økumenisk sammenheng fordi det handler om praktisk handling.¹¹

⁵ Kirkerådet 2008: 13

⁶ ibid: 13

⁷ ibid: 17

⁸ ibid: 17

⁹ ibid: 18

¹⁰ ibid: 18

¹¹ ibid: 21

1.2 Problemstilling

Min hovedproblemstilling for oppgaven er denne:

«Hvordan bør kirken i dag møte utfordringer innenfor samlivsfeltet?»

Som ledd i å besvare denne, vil jeg besvare noen del-problemstillinger:

1. «Hvilke utfordringer står kirkelig samlivsveiledning ovenfor på grunn av endringer innenfor samlivsfeltet?»

2. «Hvordan bør kirken tenke etisk og teologisk rundt ekteskap i dag?»

3. «Hvilke målsettinger og strategier ligger til grunn for utarbeidede kirkelige samlivsopplegg i dag?»

Problemstillingen utelater de aktuelle spørsmålene kirken står ovenfor når det gjelder homofilt samliv og ekteskap. Det homofile samlivet står for mye av utviklingen innenfor samliv i nyere tid. Dette er noe som utfordrer kirken i disse dager. I denne avhandlingen etterspør problemstillingene utfordringer knyttet til det heterofile samlivet, den utviklingen som har funnet sted i tradisjonell samlivsveiledning og de utfordringene som utpeker seg hos heterofile par. Dermed utelater jeg et stort emne og begrenser denne oppgaven fra å gi svar på spørsmål rundt det homofile samlivet. Det jeg ikke kan unngå, er at problemstillinger knyttet til homofilt samliv preger konteksten og gjør noe med samlivet generelt.

1.3 Materiale og metode

1.3.1 Valg av materiale

Primærmaterialet er hentet fra to ulike veiledningstradisjoner som tjener som representanter for kirkelig samlivsveiledning. Familiefokus tilknyttet Ungdom i Oppdrag og kurset deres behandles først. Den andre veiledningstradisjonen ser vi i ”The Prevention and Relationship Enhancement Program”, PREP, fra Familiesenteret under Modum Bad. Disse to institusjonene og kursene kommer jeg til å se opp i mot hverandre. Dette blir mitt grunnlag for å reflektere rundt og drøfte kirkens møte med samlivsutfordringer i Norge i dag. Analyse av to intervjuer og to veiledningsbøker er mitt materiale.

Det er gjort et intervju innenfor hver av veiledningstradisjonene. Dette har gitt meg mulighet til å fange opp mer av praktiske, personlige og bakenforliggende faktorer knyttet til de mål og den utforming som preger oppleggene. Gjennom disse sentrale personene i de to tradisjonene oppklares elementer som ikke kommer fram i dokumentanalysene.

Med et ønske om å se nærmere på utforming og egenart i veiledning, var det naturlig å velge dokumentanalyse. Litteraturen jeg tok utgangspunkt i hos begge tradisjoner var laget med tanke på kurs. Å gå inn i undervisningsmateriale ga innsikt i kommunikasjon og vektlegginger i den skriftlige delen av kursopplegget.

Utvelgingen som er gjort når det gjelder registrering av relevant innhold både i intervjuene og i dokumentene, tar utgangspunkt i problemstillingen. Delproblemstilling 3 er den delen som analysene skal søke å besvare: ”Hvilke målsettinger og strategier ligger til grunn for utarbeidede kirkelige samlivsopplegg i dag?”. Besvarelsene av denne vil tjene til den overordnede problemstillingens mål; å se hvordan kirken skal møte utfordringene vi ser innenfor samlivsfeltet.

1.3.2 Intervju

Først vil jeg se på intervju som metode og dens styrke i møte med min problemstilling. Intervjuene mine er dybdeintervjuer. Jeg lar informantene fortelle fritt rundt de utvalgte temaene. Åpenheten for digresjoner gjør at intervjuene kan tilføre nye perspektiver som jeg ikke har sett for meg på forhånd. Dette kan tilføre oppgaven relevante momenter. Denne faktoren ved dybdeintervjuer gjør at situasjonen kalles intersubjektiv.¹² I dybdeintervjuet er målet å forstå informantens perspektiv, dennes opplevelser og hvordan personen reflekterer over disse. Dette gjør at jeg som forsker går inn med et fenomenologisk perspektiv. Når jeg benytter meg av dybdeintervjuer blir jeg nødt til å forholde meg til informanternes subjektivitet til forskjell fra om jeg hadde laget spørveispørsmål til en spørreundersøkelse.(kilde?) Berger Hareide representerer PREP og Modum Bad. Trond Sæthren representerer Familiefokus. Berger Hareide var med og startet opp Samlivssenteret og tok PREP-kurset til Norge. Trond Sæthren er sammen med sin kone leder i Familiefokus. Informantene presenteres nærmere i empirikapitlet.

1.3.3 Dokumentanalyse

I innholdsanalysen av dokumentene gjorde jeg først en kategorisering ut i fra det relevante innholdet i materialet. Tekstene ble vurdert og tolket ovenfor problemstillingen og ovenfor hverandre. Det ble grupper av kommentarer hvor jeg hadde identifisert fellestrekk. På denne måten fikk jeg ulike kategorier som bidro til strukturen i analysen.¹³ Slik Pål Repstad ser det, handler analyse om å finne mønstre i datamaterialet. Etter analysen blir det lettere å gjøre en fortolkning av innholdet slik Repstad ser det.¹⁴ I empirikapitlet foretar jeg en analyse der valgene mine sier noe om hva jeg vektlegger og som videre danner grunnlaget for fortolkningen jeg gjør når jeg drøfter og videre konkluderer?. Fortolkning er «en begrunnet vurdering av datamaterialet i forhold til de problemstillinger vi tar opp i studien», forklarer Repstad.¹⁵

¹² Tjora 2012: 104-105

¹³ Grønmo 2004: 190

¹⁴ Repstad 2007: 113

¹⁵ *ibid*: 113

1.4 Kilder og litteratur

1.4.1 Primærkilder

Når det gjelder utvalget jeg gjorde av dokumenter til analysen var det en lang prosess innenfor Familiefokus hvor jeg så på mange mulige veiledningsbøker. I tilknytning til PREP var det kursboken som utpekte seg som aktuelt dokument. Dokumentet jeg valgte i tilknytning til Familiefokus avgjorde jeg først når jeg hadde vært i kontakt med Sæthren. Han sendte en veiledningsbok som vanligvis sendes til par som er kvalifiserte til å holde kurset.

1.4.2 Relevant litteratur til analysen

Jeg ser på diakoniplanen og Den norske kirkes rapport; «Sammen» som viktige bidrag for at oppgaven skal kunne si noe om hvordan kirken forholder seg, og har forholdt seg, til samlivet. Ingvild Brauts kritiske analyse av «Sammen» har gitt meg nyttige innspill. Jeg beveger meg innledningsvis i sosiologiske kilder som gir et bakgrunnsbilde. Sosiologer som Taylor, Beck og Beck-Gernsheim, Bauman, Pedersen og Giddens gir ulike perspektiver på samliv i det moderne samfunnet. Til analysen av funnene mine er forskningen fra Willy Pedersen interessant. Han har undersøkt hvilken betydning kristent engasjement har i forhold til seksualatferd og samliv. Videre er Åse Røthings bidrag en spennende studie der vi ser unge jenters møte med veiledning for noen år tilbake. Kristen forkynnelse om seksualitet utsettes for kritikk og bidraget hennes åpner opp for refleksjon rundt seksualetiske temaer. Dagny Kristine Johnson Hov og Irene Trysnes har sett på seksualetikken i kristne rådgivningsbøker for ungdom igjennom en årrekke. Dette gir meg begreper når jeg forholder meg til veiledning i dag og perspektiver på utviklingen som har vært.

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 2 har et sosiologisk siktemål og skisserer den konteksten kirken forholder seg til. Videre i kapittel 3 går jeg inn i kirkens rolle i samfunnet når det gjelder samliv. Her kommer ulike innfallsvinkler på kirkens opptreden som veileder. Deretter, i kapittel 4, kommer empirien. Her presenteres funnene fra intervju- og dokumentanalysene knyttet til de to tradisjonene innenfor samlivsveiledning. Funnene knyttet til Familiefokus behandles, før PREP gjennomgås med samme oppsett. Drøftingsdelen i kapittel 5 inneholder to deler. Første del inneholder en drøfting av funnene innenfor Familiefokus og PREP. Funnene drøftes opp i mot teorien. I den andre delen går jeg inn på diakoniens møte med utfordringene som er tegnet opp. I kapittel 6 trekker jeg trådene sammen og gjør mitt beste for å besvare problemstillingen.

2 Kulturell og samfunnsmessig kontekst

2.1 Det nye samboerskapet

For å se nærmere på hvordan kirken skal møte mennesker i sine samliv, bør vi se på hvilken kontekst vi opererer innenfor. I første del av oppgaven ønsker jeg derfor å se på samlivet med en sosiologisk innfallsvinkel. Når vi snakker om det samfunnsmessige, handler dette om overordnede mønstre, symbolske strukturer, om det som er de overordnede trendene, det ideelle og høyverdige.¹⁶ Det har skjedd betydelige endringer innenfor samlivsfeltet og samboerskapet er en del av dette. Så sent som i 1972 ble forbudet mot samboerskap opphevet. Dette forbudet var i praksis ”sovende” og samboerskap hadde allerede begynt å bli vanlig. Fra 1970 til 2000 var det en seksdobling av antall samboere.¹⁷ Noacks forskning viser at det var en kraftig vekst fra midt på 70- til midt på 80-tallet. Det lar seg ikke gjøre å fange opp alle, men en anslo i 2012 at det er omtrent 600 000 samboere i landet vårt. Av alle som lever i samliv; ekteskap eller samboerskap, er det en fjerdedel som er samboere.¹⁸

Norsk forskning viser at mange av de som er unge samboere ikke har konkrete planer om å gifte seg. Hos disse er det også vanligere å holde økonomien adskilt. Ni av ti velger samboerskap den første gangen de skal bo med en partner. En velger nødvendigvis ikke bort ekteskapet når en velger å bli samboere. Her handler det oftere om et både-og enn et enten-eller. Samboerskapet er gått fra å være forbudt til å bli mer og mer akseptert også der det er barn inne i bildet.¹⁹

”Samboerne og samfunnet” er en utredning som kom nesten tretti år etter at forbudet mot samboerskap ble opphevet. Her behandles spørsmål knyttet til hvordan samboere og ektepar skal møtes av rettigheter og juridisk regulering. Det skilles mellom ulike grupper samboere. En gruppe kalles ekteskapslignende samboerskap og er den gruppen som vurderes opp mot det som gjelder som ekteskapelige rettigheter. Ekteskapet settes i en særstilling, slik at større forpliktelse gir paret flere rettigheter.²⁰

¹⁶ Frønes 2001: 8-9

¹⁷ Braut 2013: 103

¹⁸ Noack, Lyngstad 2012: 59

¹⁹ *ibid*: 60

²⁰ Braut 2013: 103-104

Når vi ser utviklingen i Norge når det gjelder samboerskap sammen med økningen i samlivsbrudd, kan det være mulig å si seg enig med sosiologen Zygmunt Baumann. Han mener problemet i det moderne samfunnets samlivskultur ligger i at det uforpliktende forholdet dominerer. Disse forholdene kaller han «lommeforhold». Kjærligheten blir en vare og det skal være lett å bytte. Sannheten, mener Baumann, er at kjærligheten krever kamp og at den aldri bare gir lykke. Den innebærer også fortvilelsen. Baumann ser på tiden vi lever i som «en flytende epoke». Før forholdt man seg til samlivet som noe uten utveier. I dag er det ingen som ber deg forbedre det som ikke fungerer. Det er dette som gjør at vi får flyktige relasjoner mener Baumann. Han mener at noe gikk tapt da dimensjonen ved sex som handler om muligheten for å få barn forsvant. Her var det en slags kontakt med evigheten, en mystisk dimensjon ved sex. I dag trenger ikke sex være ensbetydende med intimitet, hengivenhet eller ønske om noe dypere med den du forholder deg til. Baumann mener at vi balanserer mellom frihet og sikkerhet. Frihet uten sikkerhet er ikke godt, mens sikkerhet uten frihet blir som å være i et fengsel. Mennesket lever i denne spenningen og det gjelder å finne balansen. I dette ligger det en tvetydighet som vi må forholde oss til i våre samliv. Baumann ser det som problematisk at rådgivning på dette feltet gjerne tar sikte på å overskride denne tvetydigheten.²¹

2.2 Samlivsbrudd

Noack og Lyngstad skriver at det er flere og flere som går gjennom ekteskapsbrudd. De sier det er en økning innenfor alle aldersgrupper, men særlig sees økningen hos de som er i tretti- og førti-årene. Noe av grunnen til at skilsmissene generelt inntreer lenger ut i livsløpet, er at vi gifter oss senere, forklarer de.²² Statistisk sentralbyrå oppgir at gjennomsnittsalderen på de som inngikk ekteskap i 2011 er 34 for kvinner og 37,7 for menn. I perioden 1966-1970 oppgis 23,7 som gjennomsnittsalder for kvinnene og 26,5 for mennene.²³ Hos statistisk sentralbyrå kommer det fram at skilsmissetallene har gått ned de siste årene. Fra 2005 til 2013 har det vært en nedgang på 12%. Det er også en nedgang fra 2012 til 2013; 200 færre skilsmisser og 200 færre separasjoner. Det ble inngått 23 400 ekteskap i 2013. Det ble tatt ut 10 900 separasjoner og 9 700 par ble skilt samme år. Det er regnet på at dersom skilsmissemønsteret

²¹ Pedersen 2005: 35-36

²² Noack, Lyngstad 2012: 61

²³ <http://www.ssb.no/a/aarbok/tab/tab-097.html>

holder seg slik det har vært, vil det være 39,8% av ekteskapene i landet vårt som ender med skilsmisse. Denne beregnede oppløsningsprosenten er den laveste siden 1989.²⁴

Det er langt flere brudd blant samboere, sier Noack og Lyngstad. Der et par velger å bli samboere, handler det ofte om at dette fungerer som et «prøveekteskap». De påpeker at forskjellen, når det gjelder hyppigheten i forhold til brudd mellom samboere og ektefolk, også kan handle om seleksjonsmekanismer. Religiøse og verdikonservative kan gjøre at gruppen av gifte blir mer robust. Allikevel kan vi ikke se bort ifra at de formelle forpliktelsene og markeringen som hører med til ekteskapet gjør at det er en høyere terskel for å gå ut av et slikt forhold.²⁵ Blant familiesosiologer har en tenkt seg at samboerskapet skulle bidra til færre skilsmisser. Mange ser det som en fordel at samboerskapet fungerer som et «prøveekteskap». Allikevel er det vanskelig å si hvordan utviklingen, hvor skilsmissetallet har flatet ut, henger sammen.²⁶

2.3 Seksualitet

Anthony Giddens har skrevet en bok som heter *Intimitetens forandring* der han ser på dypgående endringer i tida som får konsekvenser for våre intime relasjoner, for kjærlighet og seksualitet. «De dagligdagse sociale eksperimenter» skriver Giddens når han beskriver menn og kvinners møte med en annen tid. Han viser til en roman skrevet på 80-tallet, som forutsetter en seksuell likestilling. Giddens forklarer at dagens mennesker tvinges til å være med i de sosiale forandringene. Forandringer som gjør noe med ekteskapet, med familien og med seksualitet.²⁷

Seksualiteten har fått en annen karakter. Han snakker om «den plastiske seksualitet», om demokrati og selvrefleksivitet. Det at en kunne avverge en rekke graviditeter gjorde noe med seksualitetens karakter. Når befruktningen kan oppstå kunstig i tillegg til at den kan forhindres, blir seksualiteten autonom. Nå ble den noe som kunne formes og som kunne fungere som «karakteregenskap». Seksualiteten var nå løst fra forplantningen.²⁸

²⁴ <http://www.ssb.no/ekteskap/>

²⁵ Noack, Lyngstad 2012: 62

²⁶ *ibid*: 63

²⁷ Giddens 1994: 17

²⁸ *ibid*: 34-35

«Plastisk seksualitet kan formes som et personlig karaktertrekk og er således i sitt innerste vesen intimt forbundet med selvet.»²⁹

Giddens har en teori om at kjærlighetsforhold er blitt til det han kaller «rene forhold». Det romantiske kjærlighetsidealet nådde folk igjennom litteratur og gjorde noe med det ekteskapelige båndet. Ektefellene ble samarbeidspartnere som var sammen om et emosjonelt prosjekt.³⁰

«Romantisk kjærlighet forutsetter at det kan knyttes et følelsesmessig bånd med den andre på grunnlag av noen egenskaper ved selve båndet.»³¹

Den romantiske kjærlighet gjorde seg gjeldene fra slutten av det attende århundret, skriver Giddens. Dette handlet om at det oppstod en forestilling om at det i hvert menneske kunne oppstå en fortelling, en kjærlighetshistorie. Denne forestillingen utvidet den opphøyede kjærlighetens refleksivitet. Det foregikk en individualisering av den romantiske historien. Historien tilhørte selvet og den man elsket. Den var personlig og handlet i liten grad om sosiale prosesser utenfor selve forholdet. Nå ble den romantiske kjærligheten forbundet med frihet. Det var ikke lenger den lidenskapelige kjærligheten, som brøt med rutine og plikt og utspilte seg utenfor ekteskapet, som var forbundet med frihet. Nå var den romantiske kjærligheten forbundet med en nyoppdaget sammenheng mellom frihet og selvrealisering.³²

Giddens viser til en undersøkelse som Lillian Rubin gjorde i 1989. Hun var i kontakt med nærmere 1000 18-48-åringer. Alle disse var heteroseksuelle. Hun kunne vise til betydelige endringer i forholdet mellom menn og kvinner. Hun så en langt mer mangfoldig seksuell praksis hos de yngste generasjonene og det var på denne tiden blitt vanlig at en som nygift var seksuelt erfaren. Rubin peker på at dette gjorde at de seksuelle forventningene til ekteskapet var langt større på dette tidspunktet enn det hadde vært for de eldste generasjonene i undersøkelsen. Giddens mener at resultatene fra Rubins undersøkelser viser en utvikling som er felles med de fleste vestlige samfunn og til en viss grad i andre deler av verden.³³

²⁹ Giddens 1994: 10

³⁰ ibid: 33-34

³¹ ibid: 10

³² ibid: 46-47

³³ ibid: 17-21

2.4 Kjærligheten som religion?

Hva kjennetegner kjærligheten i vår tid? Vi lever i en tid preget av sekularisering og sosiologene Ulrick Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim spør om vi lever i et samfunn hvor kjærligheten er blitt til religion. I teorier om moderniteten påpekes den svekkede religionen og vi er i større grad frie fra tradisjonene. Livene våre formes ikke ut i fra hvilken sosial klasse vi tilhører eller de forutsetninger vi møter livet med. I dag formes livene våre av det behovet vi har for å finne oss selv. Livets oppgave er å finne ut hvem vi er og hvor vi skal. I møte med denne utviklingen har Beck og Beck-Gernsheim en tese. I den indre tomheten, som de mener mange av dagens mennesker kjenner på, blir kjærligheten et fundament. De beskriver det som «et nytt lite utopia, skreddersydd for å dekke individuelle behov.»³⁴ Denne proklamasjonen eller opphøyelsen blir allikevel naiv. Ser vi rundt oss i samfunnet ender ofte menneskers historier i ensomhet og samlivsbrudd. Vi ser allikevel lengselen som en følgesvenn i alle seriemonogame forhold. Vi ser den i de nye og krevende familiestrukturene. Det at samlivene våre handler om å finne seg selv preger forståelsen på alle nivåer. Vi ser det i det offentlige livet, i terapiens forståelse, i den juridiske lovforståelse osv. Materiell sikkerhet og foreldreskap står ikke lenger like sentralt når vi snakker om samliv.³⁵

I kjærligheten finner mennesket mening. Kjærligheten stiller et krav. Det handler om at vi skal være tro mot følelser. Hvis kjærligheten mangler vil vi ikke klare å finne oss selv. Av denne grunn blir handlinger rettfærdiggjort fordi de bunner i kampen for kjærligheten. Vår søken og vårt håp knyttet til kjærligheten gjør at vi kan se det som en slags religiøs tro, men vi mangler evne til å ta vare på og bli værende i samlivene våre. Beck og Beck-Gernsheim ser på dette som en av de mest fremtredende trekkene ved den tida vi lever i. Vi tror på kjærligheten, men mislykkes med den.³⁶

En måte å beskrive samfunnet vi lever i, er tanken om at de store fortellingene har mistet sin gyldighet. Dette gjør noe med identitet og verdier. Willy Pedersen har forsket på ungdom og seksualitet i Norge og påpeker disse endringene. Han har sett på forholdet mellom menn og kvinner. Her handler det om maskulinitet og feminitet, om «økt seksuell diversitet», homoseksualitet, om at vi lever i en multietnisk kontekst og omgis av nye elektroniske medier. Disse endringene påvirker våre intime liv.

³⁴ Pedersen 2005: 29

³⁵ ibid: 30

³⁶ ibid: 30

2.5 Forandringene som en periodeeffekt?

Noack og Lyngstad ser på ulike måter å forklare utviklingen av samlivstrendene i landet vårt på. En kan tenke seg at den økende frekvensen når det gjelder samlivsbrudd er en kohorteffekt. Her ser en for seg at utviklingen er et resultat av at ulike fødselskull vokser opp med ulike livsvilkår og tenkesett. Vi ser at økningen viser seg blant de som er født i siste halvdel av 1950-årene og senere. Dette kan gi støtte til en tenkning om at disse årskullene har andre holdninger enn de som er født tidligere. Når en forklarer utviklingen legges det allikevel mest vekt på økningen som en periodeeffekt. Dette innebærer at utviklingen sees innenfor alle befolkningsgrupper uavhengig av hvilken generasjon en tilhører.³⁷

Destandardisering er et begrep som brukes av livsløpsforskere for å forklare tendensen der det i mindre og mindre grad er noe vi tenker på som et «standard» livsløp. Vi forholder oss ikke lenger til en standardbiografi. Livsløpene våre er mer og mer varierte når det gjelder etablering av samliv og familieliv.³⁸ Kompliserte samlivshistorier blir mer og mer vanlig. En type samlivshistorie går ofte igjen. Dette er historiene hvor det første samlivet er et kortvarig forhold og det neste et langvarig samliv. Denne tendensen passer med tanken om at samboerskapet fungerer som et «prøveekteskap».³⁹

Mange samfunnsproblemer i dag blir sett som problemer knyttet til tid. «Tidsklemme» er et begrep vi ofte hører som en beskrivelse av det moderne menneskets tilstand. Innen sosiologisk teori har tiden fått en viktig posisjon som sosial struktur. I dag er det en tendens til at familiers hovedproblem sies å være nettopp «tidskrisen». Richard Sennett mener at livene våre påvirkes av den fleksible kapitalismen og tidsdimensjonen ved denne. Idealet ser ut til å være at individet til enhver tid skal være forberedt på forandring. Det skal helst ikke forplikte seg. Dette vil med tiden gjøre noe med den menneskelige karakter. Det vil bli vanskeligere med sosiale forpliktelser og det kommer til å gå utover solidariteten vår, mener Sennett.⁴⁰

³⁷ Noack, Lyngstad 2012: 64

³⁸ *ibid*: 64

³⁹ *ibid*: 65

⁴⁰ Ellingsæter 2004: 132-133

2.6 Individualisme som diagnose

Mange forklarer høye skillisserater med at vi er preget av individualisme. Charles Taylor er en av dem som prøver å forklare denne tendensen. Historiske kilder tas i bruk når han prøver å se hvordan vi kan tolke denne tendensen i tida vår. Han spør seg hvilken egenart som ligger i samfunnet vi lever i og hvordan tida framover ser ut når disse tendensene følger oss. Taylor kritiserer tiden vi lever i for å overvurdere hvert enkelt menneskes mulighet for å avgjøre hva som er et godt liv. Vår egen selvvurdering er ikke en subjektiv privatsak skal vi tro Taylor. Vi er hver og en av oss plassert i et moralsk rom. I dette rommet er vi ikke alene. Vi er del av et fellesskap og Taylor beskriver dette moralske rommet som et offentlig rom.⁴¹ Vi snakker stadig om bekymringen knyttet til samfunnets utvikling. Vi er klar over trekkene ved tida vår, men Taylor mener at vi ikke har helt taket på hva det handler om. Fortroligheten med temaene skjuler en forvirring sier han. Taylor ser tre sykdomstegn ved tida vi lever i.⁴²

Det første tegnet er *individualismen*. Den moderne friheten er på mange måter positiv og noen mener at vi bør strekke oss lenger. Andre er ambivalente til utviklingen hvor vi snart ikke er forpliktet til eller rotfestet i noe utenfor oss selv. Han omtaler dagens mennesker som jeger-generasjonen.⁴³ Taylor forklarer også et fenomen som han kaller for «*den instrumentelle fornuftens primat*». Dette er det andre sykdomstegnet han ser. Her peker han på hvordan dagens samfunn måler suksess ut fra graden av effektivitet og utbytte. Sosiale ordninger og levemåter ligger foran oss til fri disposisjon. Dette er ikke lenger noe som begrunnes i Guds vilje eller tingenes orden, sier Taylor. Her gjør vi som vi vil. Vi vurderer konsekvensene valgene gir i forhold til vår egen lykke. Det handler om effektivitet og nyttemaksimering.⁴⁴

Disse to tingene; *individualisme* og *instrumentell fornuft* setter begrensninger for valgene vi foretar oss. Enten vi vil det eller ei tvinges vi til å lytte til den instrumentelle fornuften. Hadde vi tenkt igjennom valgene våre moralsk, ville vi kanskje ikke ha lyttet til denne fornuften i det hele tatt. Slik forstår jeg Taylor. Den instrumentelle fornuften gir *frihetstap*, som fremgår som det siste sykdomstegnet. Disse tre sykdomstegnene danner utgangspunktet for Taylors tanker om et samfunn preget av autenticitet. Individualismen setter Taylor sammen med uttrykket

⁴¹ Taylor 1998: 8

⁴² *ibid*: 15-16

⁴³ *ibid*: 16-18

⁴⁴ *ibid*: 18-19

«meningstap». Det handler om fravær av moralske horisonter. Den instrumentelle fornuftens primat får beskrivelsen «mørkelegging av formål».⁴⁵

Ingvild Braut har gjort en kulturanalytisk studie av Den norske kirkes samlivsetiske kommunikasjon. Hun analyserer kirkens kommunikasjon med en hypotese om at den uttrykker symptomer på individualisering. Hun ser tre aspekter som fremtredende i konteksten som er rapportens mål for kommunikasjonen; pluralisering, differensiering og individualisering.⁴⁶ Braut viser til Heidi Gautun som har skrevet en doktoravhandling om økt individualisering og omsorgsrelasjoner i familien. Hun har ”enkeltindividers selvrealisering” som definisjon på individualisme. Når det er snakk om enkeltindividers selvrealisering og den valgfriheten som muliggjør den, vil det innenfor samliv dreie seg om å ha rett til å velge partner, å bestemme hvordan egne ressurser skal tas i bruk og å ta avgjørelser om hvordan forholdet skal inngås og hvordan det oppløses. Med denne forståelsen påpeker Gautun at hensynstaking i forhold til andres behov hemmer valgfriheten. Hun ser på økningen i samboerskap, skilsmisser og yrkesaktivitet hos kvinner, og nedgangen i fruktbarhet som demografiske tegn på økt individualisering. Individualistiske verdier kan vi se i likestillingen mellom kvinner og menn, i det liberale synet på førekteskapelige seksuelle erfaringer, i familieidealet med få barn og i motstanden mot en autoritær oppdragerstil. Her handler det om valg vi gjør som legger til rette for at vi kan realisere oss selv.⁴⁷

⁴⁵ Taylor 1998: 24-25

⁴⁶ Braut 2013: 117

⁴⁷ ibid: 48-50

3 Kirken og samlivsetikken

Ekteskapet har gått fra å være et sakrament til å være en verdslig ordning, men like fullt noe kirken er opptatt av. I dette kapittelet skal jeg se på kirkens rolle som veileder i samlivet. Flere av teoretikerne jeg ser på er opptatt av veiledning rettet mot ungdom og med seksualitet som tema. Dagny Kristine Johnson og Irene Trysnes går langt tilbake i tid når de analyserer rådgivningsbøker og teologi som kommer til uttrykk i disse. De har ulike teologiske posisjoner i sitt materiale og det er interessant å se på ulike posisjoner i det teologiske landskapet når det gjelder tilnærming til samfunnsutviklingen. Willy Pedersen har sett på betydningen kristent engasjement kan ha for valg knyttet til seksualitet og samliv. Åse Røthing har sett på erfaringer med kristen undervisning innenfor sammenhenger tilknyttet Skolelaget, Indremisjon og KFUK-KFUM/ Ten Sing. Dette delkapittelet behandler også Den norske kirkes kommunikasjon rundt temaet samliv som fremkommer i en rapport fra samlivsutvalget utnevnt av Bispemøtet. Ingvild Brauts studie hjelper meg med å belyse aspekter ved denne rapporten.

3.1 Samlivsrapport

Jeg velger å starte med samlivsrapporten som viser Den norske kirkes kommunikasjon på feltet. I februar 2013 ble det utgitt en rapport hvor Den norske kirkes forståelse knyttet til samlivsetikk framkommer. Rapporten fikk navnet «Sammen – samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv» og er skrevet av et Samlivsutvalg, oppnevnt av Bispemøtet høsten 2009. I fortsettelsen omtaler jeg rapporten som «Sammen». «Sammen» omhandler spørsmål som Den norske kirke på en særlig måte utfordres av.⁴⁸ Endringer i lovverk knyttet til samliv og endringer i samlivsmønstrene våre gjorde at det var nødvendig å se nærmere på kirkens ekteskapsforståelse.

Utvalget presiserer at utredningen ikke har som formål å se på det som er spesifikt for den kristne tro. Det allmennmenneskelige settes inn i en kristen sammenheng hvor Gud som skaper er utgangspunktet. Det er viktig at det som sies i denne sammenhengen skal kunne gjelde som allment. Tolkninger av det allmenne vil alltid sette noen forutsetninger som ikke

⁴⁸ Samlivsutvalget 2013: 3

er allmenne. Det avgjørende er imidlertid om det som sies kan forsvares som en allmenn tolkning av det vi alle sammen har en opplevelse av. Av denne grunn dreier «Sammen» seg like mye om å se den kristne troen i lys av allmennmenneskelig livserfaring, som omvendt.⁴⁹ Utvalget påpeker at vi lever i et pluralistisk samfunn ”der forskjellige livssyn, religioner og ideologier brytes mot hverandre”.⁵⁰ Denne karakteren ved samfunnet gir oss ikke fritak fra å se på verdigrunnlag og livsformer i samfunnet fra en allmenn synsvinkel. Disse spørsmålene blir derimot ekstra viktige. Det livssynet vi har kan ikke rettferdiggjøre det å trekke seg ut av den allmenne samtalen rundt verdispørsmål i samfunnet. På samme måte er det uaktuelt å ekskludere noen fra denne samtalen på grunnlag av livssyn. Utvalget vektlegger at vi kan være enige i møte med samlivsspørsmål uten å dele livssyn.⁵¹

3.1.1 Ekteskapet som en borgerlig ordening

Rapporten inneholder en framstilling av ekteskapets utvikling fra urkirken og frem til i dag. Ekteskapsretten har vært forvaltet av kirken inntil staten overtok myndighetsansvaret. Reformasjonen ga et nytt syn på ekteskapet ved at det ikke lenger ble definert som et sakrament.⁵² I reformasjonen ble ekteskapet til en verdslig ordening og denne ble nå lagt under de verdslige styresmaktenes myndighetsområde. Dette var snarere en oppvurdering av ekteskapet enn en nedvurdering mente Luther. Han sto for en lære der samfunnet var bygget opp av grunnleggende institusjoner og hvor ekteskapet var den viktigste institusjonen som hele samfunnet bygget på.⁵³ Selv om vi sier borgerlig og kirkelig vigsel er det strengt tatt bare borgerlige vigslar i Norge da presten vier på vegne av staten. Det kirken kan gjøre knyttet til de kirkelige vigslene er å tilføre en etisk og religiøs fortolkning. Den kan si at hensikten med å gå inn i et ekteskap er at samlivet er noe som skal vare livet ut. Det den ikke kan gjøre er å erklære ekteskapet som uoppløselig. Her gir lovverket rett til skilsmisse.⁵⁴

⁴⁹ Samlivsutvalget 2013: 40

⁵⁰ ibid: 14

⁵¹ ibid: 14

⁵² ibid: 31-32

⁵³ ibid: 31

⁵⁴ ibid: 63

3.1.2 Skilsmisse og gjengifte

I middelalderen, da ekteskapet ble regnet som et sakrament, var skilsmisse forbudt. Med reformasjonen forandret dette seg og skilsmisse og gjengifte ble noe en kunne få adgang til på visse vilkår. Noen forhold ga grunn til å få ekteskapet oppløst. Slike grunner kunne være utroskap, «desertia»; som innebar at den ene parten forlot familien, eller impotens.⁵⁵ Det var tydelig at skilsmisse kun var en utvei ved unntakstilfeller. Vi ser en betydelig endring innenfor skilsmissepraksis etter reformasjonstiden. Det er ingen overprøving av det som ligger til grunn for skilsmissen fra det offentliges side. Den skyldige part ved utroskap kunne tidligere bli straffedømt. I den reviderte ekteskapsloven som kom i 1991 er ikke lenger utroskap en grunn til skilsmisse ved dom.⁵⁶ Endringene i lovgivningen er i protestantiske land knyttet til at lovgivningsmyndigheten gikk fra å være kirkelig til å høre hjemme i den verdslige øvrigheten. Ekteskapslovene ble støttet av reformatorene, men ble innført av de verdslige myndighetene på bakgrunn av det som var til det beste for samfunnet.⁵⁷

Der rapporten behandler spørsmålet om gjengifte trekker de fram Luthers understrekning av at den perfekte ekteskapsordningen er en utopi.

«Det vi kan strebe etter, er en ordening som på en rimelig måte tjener til det gode for det livet som leves i og utenfor ekteskap.»

Med dette som synsvinkel mener utvalget at det å finne en ny partner kan være til det beste når skilsmissen først er et faktum.⁵⁸

⁵⁵ Samlivsutvalget 2013: 65

⁵⁶ ibid: 65

⁵⁷ ibid: 65

⁵⁸ ibid: 66

3.1.3 Samboerskap

Debatten rundt kirkens forståelse av ekteskap og samlivsordninger henger antakeligvis sammen med revideringen av ekteskapsloven som pågikk fra 1971 til 1992. Samboeres rettsforhold var en vesentlig del av dette. Samlivsutvalget peker på en uttalelse fra bispemøtet i 1985 der kirkens posisjon i dette defineres, både teologisk og innholdsmessig. Ekteskapet defineres som «en ordning gitt av Gud i skaperakten».⁵⁹

«Denne ordning er bibelsk fundert, et uttrykk for Guds vilje med menneskelig samliv og derfor den etisk og religiøst foretrukne og eneste anbefalte samlivsform.»⁶⁰

Kirkens syn kommer også fram ved at det uttrykkes en forventning om at de som er ansatt i kirken selv velger ekteskap. I en uttalelse fra Bispemøtet på midten av 90-tallet ser vi dette tydelig når forventningene til de ansatte påpekes; da det «ikke er forenelig med de krav kirken stiller til sine ansatte» å være samboer.» (sak BM 14/95).⁶¹

I utvalget kommer det fram to tankerekker i forhold til samboerskapet. Det er noen som mener at ekteskapet ikke bare er den beste rammen rundt samlivet, men den rette rammen. Den offentlige bekreftelsen av at en ønsker å leve sammen livet ut og betydningen dette ser ut til å ha for samliv løftes fram. Forbehold og reservasjon blir trolig reflektert i en viss grad når samlivet ikke har en forpliktende karakter, uttrykkes det i planen. Statistikk tas som indikasjon på denne påstanden. En privatisering av samlivet og en nedtoning av de institusjonelle rammene vil gå utover det personlige innholdet i samlivet. Et motsetningsforhold mellom det institusjonelle og innholdet i samlivet eller en nedtoning av det institusjonelle kan være skadelig for samlivet, mener en del av utvalget.⁶²

Andre i utvalget mener at samboerskapet kan anerkjennes som en god ramme rundt en virkeliggjøring av gode verdier i et samliv. At kirken foretrekker ekteskapet trenger ikke å bety at samboere ikke kan oppnå et godt og etisk forhold. Her trekkes det fram at

⁵⁹ Samlivsutvalget 2013: 37

⁶⁰ ibid: 37

⁶¹ ibid: 37

⁶² ibid: 68-69

samboerskapet kan være det som svarer til omstendighetene og som fungerer som en inngang til ekteskapet.⁶³

«Det at ekteskapet generelt er å foretrekke som samlivsform, betyr ikke at ethvert samliv til enhver tid har de beste kår innen ekteskapet. Hvis ekteskap er et mål, må det være legitimt å være underveis.»⁶⁴

Samboerskapet har fått en juridisk ramme og forbehold og reservasjon trenger ikke prege samboerskap. På grunnlag av dette mener en del av utvalget at et samboerforhold preget av forpliktelse bør kunne anerkjennes i kirkelig sammenheng, som en ansvarlig samlivsform.⁶⁵ Allikevel er det ikke likegyldig om folk velger å gifte seg eller ikke. Utvalget er enige om at ekteskapet er det kirken ønsker å fremme av flere grunner. Det handler om juridiske fordeler og om egenverdien knyttet til den kirkelige forbønnen og feiringen.⁶⁶

3.1.4 Bibelen som etisk og moralsk norm

Synet vårt på hva kristen tro er og hva denne troen innebærer i praksis finner sitt grunnlag i Bibelen. Bibelen er for kristne etisk og moralsk norm. Det store spørsmålet er *på hvilken måte* Bibelen skal fungere som etisk og moralsk norm. I utredningen fra Utvalget trekkes det fram tre ting som de mener er viktig å løfte fram når vi skal avgjøre hvordan Bibelen bør benyttes som norm.

Det første er at vi forholder oss til en samling av historiske dokumenter. Den historiske tilblivelse og sammenheng må tas i betraktning når vi skal tolke Bibelen. «Sammen» ser på ekteskapet som en institusjon som er betinget av tid og sted. Når vi ser hvordan Bibelen behandler temaene ekteskap og samliv, mener Utvalget at vi må avgjøre om det som formidles er «rett og rimelig» i dag. Vi må også se det i lys av det som er grunnleggende i forkynnelsen i Det nye testamentet.

⁶³ Samlivsutvalget 2013: 69

⁶⁴ *ibid*: 69

⁶⁵ *ibid*: 69

⁶⁶ *ibid*: 69

Det andre vi skal tenke på i møte med Bibelen er at den er evangeliet om frelsen og ikke en lovbok. Det vises til Luthers advarsel mot å gjøre en Moses ut av Jesus, eller gjøre lovbok ut av evangeliet. Her handler det om at vi må skjelne mellom Det gamle og Det nye testamentet. Det gode vi gjør, gjøres ikke for Guds eller frelsens skyld, men for vår neste. Det gode vi gjør, skal være motivert av vår nestes ve og vel. Bud og regler i Bibelen skal i følge samlivsutvalget belyses av evangeliet. Dette skal hjelpe oss når vi skal forstå hva samliv og ekteskap skal være godt for og dermed hva som er gode ordninger i dag. I denne sammenhengen «blir noen bud og regler viktigere enn andre» mener Utvalget.

Dermed er det tredje punktet nevnt, nemlig nestekjærlighetens rolle i den kristne tro. Det som berører samlivet i Bibelen skal også prøves på dette punktet. Utvalget påpeker at på det etiske området er det noe som står fram som et hovedanliggende i Bibelen; nemlig å ivareta kjærligheten.⁶⁷

3.1.5 Åndens betydning for etikken

Rapporten peker på at det ikke bare handler om det skapelsesteologiske når vi ser på hvordan vi skal forholde oss til de samlivsetiske dilemmaene. De tre trosartiklene og den treenige Gud peker på forskjellige aspekter. Det slås fast at disse tre personene i Guds vesen står sammen og har en selvfølgelig status som grunnlag for kirkens uttalelser om samliv og ekteskap.⁶⁸ Filipperebrevet 2.13 trekkes fram for å underbygge den kristne troens relevans for etikken og livet:

«For det er Gud som er virksom i dere, så dere både vil og gjør det som er etter Guds gode vilje: det gode, det som er til glede for Gud, det fullkomne.»

Her er det Den Hellige Ånd som motiverer til å gjøre gode valg. I et eget avsnitt hvor Åndens betydning utheves, forstår vi at utvalget er delt; «Noen i utvalget ønsker i tillegg til det som her er sagt å utdype denne fremhevingen av Åndens betydning for etikken..» Her påpekes den

⁶⁷ Samlivsutvalget 2013: 43-44

⁶⁸ ibid: 41

nye identiteten som tildeles den som tror, slik Paulus fremstiller det. Hellighet forstås som en gave gitt til den enkelte kristne og kirken. Gaven blir også en oppgave: «Dere som er helliget ved Kristus Jesus og kalt til å være hellige.» 1.Korinterbrev 1,2.⁶⁹

”... kroppen er et tempel for Den Hellige Ånd (1.Korinterbrev 6,18-20). Den skal brukes til Guds ære. Kroppen tilhører Kristus og er «stedet» eller instrumentet for et hellig liv. Fordi kroppen er så direkte involvert synes det som om seksuell umoral berører menneskets gudsforhold på en spesiell måte.”⁷⁰

3.1.6 En kritisk analyse av samlivsrapporten og kirkens kommunikasjon

Tidligere i avhandlingen har jeg vist til Ingvild Brauts studie av kirkens kommunikasjon. Hun har tatt for seg rapporten «Sammen», som vi nå har sett på. Med kulturanalytisk metode som verktøy forsøker hun å avdekke individualistiske tendenser i denne. Hennes hypotese kommer fram i følgende spørsmål: ”Kan Den norske kirkes kommunikasjon i samlivsdiskusjonen sies å uttrykke symptomer på individualisering?”⁷¹ Hun benytter seg av Baumanns metafor som jeg har gjort rede for tidligere. (Se 2.1) Her er dagens mennesker plassert på en egg hvor vi har sikkerhet på den ene og frihet på den andre siden. Braut forsøker å se hvordan kirken forholder seg til denne balansegangen. Som individualistiske verdier, og under frihet som er det uttrykket Bauman benytter, har Braut disse stikkordene; *selvrealisering, rettigheter, valgfrihet og fornyelse, selvbestemmelse (autonomi), uavhengighet og individets verdi (likestilling)*. Under sikkerhet og som kollektivistiske verdier står; *selvbegrensning, fellesskapets realisering, forpliktelse til kollektivet, forankring og tradisjon, fellesskapsansvar*. Brauts spørsmål er om Den norske kirke tipper på frihetssiden av eggen og om symptomene på individualisme er å se i deres kommunikasjon.⁷²

Braut trekker fram et annet perspektiv der Finch og Mason tenker seg at et individualistisk samfunn gir sterkere relasjoner. I et kollektivistisk samfunn der relasjoner er påført vil relasjonene stå svakere enn i et samfunn der relasjonene utvikles igjennom en indre

⁶⁹ Samlivsutvalget 2013: 41

⁷⁰ ibid: 41

⁷¹ Braut 2013: 21

⁷² ibid: 118- 119

motivasjon.⁷³ Dette perspektivet bidrar til å utfordre tanken om individualiseringen som noe som står i veien for det gode forholdet. Braut problematiserer dette ved å peke på at resultatet kanskje vil være at «den andre» kun ender opp med å være et *middel* for selvrealisering. Om det ikke fører til at vi setter oss selv først, kan det føre til at målet vårt med sosial samhandling blir egen nytelse, påpeker Braut. Hvis den indre motivasjonen bunner i dette, så ender relasjonene opp med å handle om en mål- og middeltenkning. Samlivstvalget tenker at selvrealisering for «den andre» er et middel for egen selvrealisering samtidig som det er et mål i seg selv. Det å bidra til andres selvrealisering er den beste måten å oppnå egen selvrealisering. Utvalget ser ikke noe behov for å advare mot høye forventninger knyttet til hva kjærlighetslivet kan bidra med innenfor selvrealisering og autentisitet. Så lenge den andres selvrealisering ikke kun blir et middel for egen selvrealisering, men også et mål i seg selv, ser ikke utvalget denne middel-tenkningen som noe problem.⁷⁴ Dette mener Braut gir uttrykk for kirkens relasjonelle verdier som kan plasseres på spissen av eggen i Baumans metafor. De relasjonelle verdiene er som følger; *den andres selvrealisering, forpliktelse til «den andre», individets avhengighet av «den andre», enkeltindividers selvrealisering gjennom andre, den andres rettigheter, hensyn til «den andre» eller til «paret».*⁷⁵

⁷³ Braut 2013: 123

⁷⁴ *ibid*: 123-124

⁷⁵ *ibid*: 124

3.2 Kirken som veileder for unge

3.2.1 Historisk tilbakeblikk på seksualetikk i veiledning for unge

Dagny Kristine Johnson Hov og Irene Trysnes er bidragsyttere i en bok som Pål Repstad er redaktør for. Boken er del av et omfattende forskningsprosjekt som tar for seg «teologi utformet utenfor akademiske institusjoner og kirkelige lederskap.»⁷⁶ I tittelen omtales dette som bruksteologi. Hov og Trysnes har som mål å analysere den teologien som kommer til uttrykk i kristne rådgivningsbøker for ungdom. «Regler for seksuelle følelser, handlinger og samlivsformer» har endret seg i perioden fra 1928 til 2004, som er den perioden Hov og Trysnes tar for seg. De har valgt bøker som representerer ulike teologiske posisjoner.⁷⁷

Grundtvigianisme og pietisme var de to teologiske retningene som dominerte på 1800-tallet. I pietismen ser vi et skille mellom de kristne og verden. Det de kristne skal bidra med i samfunnskontekst vil her være bygget på et kristent grunnlag i motsetning til hva grundtvigiask tankegang vil være åpen for. Avvisning av moderne vitenskap og en motstand mot sekularisering kjennetegner den konservative siden og pietismen. Åpenhet mot kultur og et ønske om å samkjøre vitenskap og kristendom kjennetegner den liberale kristendom.⁷⁸ Dette skillet fortsetter å prege det kristne landskapet, men i siste halvdel av 1900-tallet beskriver Repstad en utvikling der religiøs pluralisme setter sitt preg på det religiøse livet i Norge. Han påpeker en nedgang i aktive kristne, flere privatreligiøse og noe ritualekristendom.⁷⁹

Lekfolksbevegelsene på 1900-tallet hadde pietistisk orientering. Det som var viktige forskjeller på disse, var at noen var kirkevennlige, mens andre så på seg selv som et alternativ til statskirken. Frikirkene sto for mye mer av den religiøse aktiviteten enn hva statskirken gjorde, noe som har trukket det religiøse livet i Norge i en konservativ retning.⁸⁰ Hov og Trysnes gjør oss oppmerksomme på et annet trekk ved denne tiden, nemlig at de kristne blir mer opptatt av familien som et viktig fokus. Selv om religion blir en privatsak igjennom 1900-tallet, blir familien desto viktigere for kirken. Hov og Trysnes sitt inntrykk når de har arbeidet med veiledningslitteratur er at det meste av litteraturen stiller seg kritisk

⁷⁶ Repstad 2010: 5

⁷⁷ Johnson, Trysnes 2010: 57

⁷⁸ *ibid*: 58-59

⁷⁹ *ibid*: 59

⁸⁰ *ibid*: 59

til endringene i samlivs- og seksualetikk i perioden de har tatt for seg. Både bibelske og mer allmenne argumenter preger begrunnelsene.⁸¹

Hov og Trysnes bruker en typologi de henter hos Peter Berger. Den amerikanske sosiologen ser for seg tre ulike strategier som teologien benytter seg av når den møter endringer i samfunnet. Kategoriene som Hov og Trysnes benytter som analytiske verktøy er – deduktiv, reduktiv og induktiv. I deduktiv tilnærming ønsker en å framheve den religiøse tradisjonens tyngde i møte med samfunnet. Reduktiv strategi søker å tilpasse teologien i møte med en ny tid. Ved induktiv strategi ser en på subjektive erfaringer som det viktigste. Personlige religiøse erfaringer går foran autoriteter. Religionssosiologene Linda Woodhead og Paul Heelas har latt seg inspirere av Berger og beskriver moderne religion med disse kategoriene; «religions of difference», «religions of humanity», og «spiritualities of life».⁸² I «religions of difference» er det et klart skille mellom det menneskelige og Gud. Lydighet mot Guds bud, også når vi ikke forstår dem, er viktig. Guds faste rammer er noe mennesket trenger. Innenfor «religions of humanity» vurderes menneskelig fornuft høyere. Her tenker en i større grad enn i «religions of difference» at religionen kan endre seg etter hvert som samfunnet gjør det – og at den bør gjøre det. Videre er menneskesynet mer optimistisk. En mer kritisk holdning til tradisjoner og autoriteter innenfor egen religion ser vi her. I «spiritualities of life» er det guddommelige i mennesket selv eller en del av verden. Her er menneskene grunnleggende gode. Sannheten ligger i mennesket. Følelser og erfaringer tar plassen til annen lære.⁸³

Hov og Trysnes oppsummerer det de ser i de kristne rådgivningsbøkene når det gjelder seksualetikk på denne måten; De fleste er enige om at seksualiteten er noe gud-villet, men det er viktig at den forvaltes etter Guds vilje. I de nyere bøkene kommer de positive grunnene for begrensningene tydeligere fram, mer enn skremselspropagandaen i noe av litteraturen. De fleste av bøkene bruker altså en deduktiv strategi og kan knyttes til «religions of difference». Noen har en reduktiv strategi og innslag av induktiv strategi. Her er det for eksempel ikke ekteskapet som bør markere samlivets start, men heller modenhet og refleksjonsevne hos paret.⁸⁴ Når det gjelder gutter og jenters seksualitet sier Hov og

⁸¹ Johnson, Trysnes 2010: 59-60

⁸² ibid: 61

⁸³ Repstad 2010: 16-17

⁸⁴ Johnson, Trysnes 2010: 63

Trysnes at bøkene helt fram til vår tid (2004) er opptatt av å se på gudegitte forskjeller. Denne forståelsen gjør at vi ser det Woodhead og Heels kaller «religion of difference.»⁸⁵

Hov og Trysnes ser at i de tidlige bøkene brukes forholdet mellom Gud og mennesket og mellom Jesus og menigheten som bilde på forholdet mellom mann og kvinne i ekteskapet. Dette forsterker tanken om ekteskapet som Guds hellige ordning og noe vi ikke skal rokke ved. En kan tenke seg at årsaken til at dette bildet ikke brukes så mye i senere tid er at skilsmisse med årene er blitt mer sosialt akseptert. Åpenheten rundt skilsmisse og gjengifte ser ut til å være dominerende, allikevel er det noen eksempler på det motsatte: De trekker fram en bok av Gustav Mjåland som behandler temaet med overskriften; «Gud hater skilsmisse».⁸⁶ Stephan Christiansen, representerer den karismatiske pinsebevegelsen og er også blant de som er skeptiske til gjengifte. I boken sin; «Ny standard for en ny generasjon» skriver han; «Skilsmisse er for deg ikke en mulighet, det er et ikke.»⁸⁷

Når det gjelder holdninger til sex før ekteskapet, ser Hov og Trysnes en endring i løpet av 1900-tallet i deler av Den norske kirke. Kirkerådet ga ut et hefte i 2001; «Å leve lurt». Her blir refleksjon rundt valg vektlagt, og samboerskapet fordømmes ikke dersom ekteskap er målet.⁸⁸

3.2.2 Formidling av grenser og begrunnelser

Kirkens måte å forholde seg til unges seksualitet har vært kritisert. På slutten av nittitallet ga Åse Røthing ut en bok, en omarbeidelse av hovedoppgaven hun skrev i kristendomskunnskap, *Kroppslighet og kristelighet*. Røthing gjorde intervjuer av 22 jenter i 20-årene. Disse hadde i hovedsak tilknytning til Skolelaget, Indremisjon eller KFUK-KFUM/ Ten Sing. De ble intervjuet om seksualitet og kjønnsroller, om samspill mellom gutter og jenter, samspill med kristne ledere, formidling av grenser og begrunnelser for disse og hvilke følger dette fikk i jentenes følelser og praksis. Fem av jentene husker ikke at seksualitet ble snakket om i de kristne tenåringsmiljøene de var en del av. Tre satt igjen med et tydelig inntrykk av hvilken holdning som gjaldt; sex hører ikke til utenfor ekteskapet. To sier at samleie ikke ble nevnt og

⁸⁵ Johnson, Trysnes 2010: 66

⁸⁶ *ibid*: 67

⁸⁷ *ibid*: 67

⁸⁸ *ibid*: 68

vektlagt.⁸⁹ Det trekkes fram at temakvelder om sex var vanlig i kristne miljøer, men at åpningen for dialog ikke ble oppnådd. Samlinger knyttet til temaet fikk gjerne en belærende form.⁹⁰ Det at temaet blir tatt opp i en kristen setting gjør at det som «forkynnes» får stor autoritet.⁹¹ En av informantene sier det på denne måten:

«Så lenge det er øverste instans, at det er Gud som har bestemt det, så tør ikke kristne ungdommer å angripe lederne heller, for de formidler jo liksom Guds ord. Så jeg tror nok at det gjør det litt uangripelig på en måte.»⁹²

Røthing sier oppsummerende, om jentenes oppfatning av formidling rundt temaet sex, at de fleste er skuffet eller frustrert over behandlingen temaet fikk. Noen både over form og innhold, andre påpeker at formen manglet «konkretisering, nyanser og åpenhet».⁹³ Røthing så en ambivalens knyttet til konkretisering. Konkrete grenser latterliggjøres på den ene siden, samtidig som de etterspørres. Jentene savner også klargjøring; Hva er syndig og ikke?⁹⁴ Denne etterlysningen kan handle mer om «følelser, begjær og drifter» enn om konkrete grenser knyttet til «lovlige» kroppssoner. Ønsket er knyttet til konkretisering av de tingene en møter før samleiet.⁹⁵

Røthing merker seg at noen av informantene forteller om en annen tilnærming når ledere forholder seg til ikke-kristne. Her kommer eksempler på en mer åpen og tillitsfull undervisning som møter den livssituasjonen de unge er i. Sex før ekteskapet som synd blir da ikke trukket fram selv om dette er den offisielle kristne moralen. Dette gir signaler om at denne måten å tenke på ikke har gyldighet for alle. Med henvisning til Gud er det imidlertid noen «sanne» og «gitte» grenser for seksualiteten.⁹⁶

«..mine intervjuer forteller at kristne ledere forkynner uten å vise tillit til tenåringene. Og forkynnelsen skaper fortielse, løgn, skyldfølelse og frykt for å bli fordømt.»⁹⁷

⁸⁹ Røthing 1998: 98

⁹⁰ ibid: 99-100

⁹¹ ibid: 100

⁹² ibid: 100

⁹³ ibid: 107

⁹⁴ ibid: 107

⁹⁵ ibid: 114-115

⁹⁶ ibid: 111-112

⁹⁷ Røthing 1998: 264-265

«Når fasitsvarene oppheves, kan annerledestenkende titte frem fra sine skjulesteder. Først da vil det være mulig å snakke åpent og ærlig om erfaringer og følelser – uten frykt for å bli fordømt.»⁹⁸

Røthing kritiserer lederes forkynnelse for å hindre gode dialoger. Det oppstår en mistillit og åpenhet uteblir når «gudgitte fasitsvar» oppgis. Dette står i veien for en god utvikling av de unges etiske dømmekraft hvis en tenker seg at tillit og dialog er forutsetninger for denne.⁹⁹

3.2.3 Kristent engasjement og samlivshistorie

Willy Pedersen har stått i spissen for en undersøkelse hvor en har sett på forholdet mellom kristent engasjement og samlivshistorie. Han ville undersøke om det er slik at kristne debuterer senere seksuelt og om de har færre seksualpartnere. Studien bygger på fire datainnsamlinger over en 13 års periode. Det var 2454 personer med i undersøkelsen. (1372 kvinner og 1082 menn) Disse ble fulgt opp fra 15års alderen til de var nærmere 30år.¹⁰⁰

Pedersen påpeker at kirken i mindre grad enn før står fram i det offentlige med standarder og normer kirken enes om innenfor dette feltet. Tekster som omhandler homofilis spørsmålet er i omløp, men tekster knyttet til hvordan kirken mener vi skal forholde oss til seksualitet ser ut til å være vanskeligere å finne. Temaet er sensitivt og det som blir gitt av råd gis nok gjerne i møte med konkrete settinger og i samtale.¹⁰¹ Det vi ser av studien til Pedersen viser at den kristne troen får innvirkning på flere deler av livet til unge – også når det gjelder det å utforske sin seksualitet og når de skal etablere samliv. Kristent engasjement virker også inn på praksisen hos de som «bare» har et moderat kristent engasjement.¹⁰²

⁹⁸ ibid: 265

⁹⁹ ibid: 265

¹⁰⁰ Pedersen 2012: 300

¹⁰¹ ibid: 314

¹⁰² ibid: 313

Pedersen viser til Habermas og ser på begrepet han bruker om religion. Habermas ser på religionen som en «kulturell ressurs». Her tjener religionen som innflytelse gjennom idèer og kognitiv innflytelse. Andre forklarer det at religionen påvirker oss med at den blir «kroppsliggjort». Her tenker en seg at vi gjennom religion har tilegnet en «følsomhet ovenfor sosiale og kulturelle spørsmål».¹⁰³ Dette er to måter å forklare religionen som påvirkningskraft. Vi kan ikke utelukke at det er mange andre ting som virker inn. Sosiodemografiske og personlighetsmessige forhold kan være vel så avgjørende i forhold til den samlivshistorien vi utvikler.¹⁰⁴

Pedersen ser en tydelig sammenheng når det gjelder seksuell eksperimentering og antall seksualpartnere sett i forhold til kristent engasjement. Kristent engasjement gir utslag i mindre eksperimentering og færre partnere. Her ser han sammenhengen både hos de aktive kristne og hos de med et mer moderat engasjement. Når det gjelder å velge ekteskapet som første samliv er det bare hos de aktive kristne Pedersen kan peke på en tendens. De aktive kristne velger ekteskap først, mens det i andre grupper ikke er noen regelrett sammenheng. Allikevel er Pedersens konklusjon at kirkens verdier og normer ser ut til å bety noe i unge menneskers liv når det gjelder sex og samliv.¹⁰⁵

Selv om kristne verdier og normer viser seg hos de unge, påpeker Pedersen at kirken og kristne organisasjoner har «ligget lavt med hensyn til å gi råd om hvordan unge mennesker skal leve sine liv» de siste årene.¹⁰⁶ Pedersen tar for seg et dokument som antyder en uklar tilnærming til samlivsspørsmål i menighets-Norge. I 2010 skulle nemlig et utvalg oppnevnt av ulike lutherske organisasjoner og frikirker behandle seksual- og samlivsetiske spørsmål. Pedersen beskriver tonen i utredningen som en «på den ene og på den andre siden-tone».¹⁰⁷ Et eksempel er samboerskapet. Monogam seksualitet innenfor ekteskapet har vært den høyverdige standarden. Innenfor samlivsetikken utvalget legger fram, holder en fast ved dette samtidig som «døren til samboerskapet åpnes på gløtt.»¹⁰⁸ Vi ser en vilje til å holde fast på normer og viktigheten av at disse er forankret i Bibelen. På den andre siden forholder utvalget

¹⁰³ Pedersen 2012: 309

¹⁰⁴ ibid: 309

¹⁰⁵ ibid: 309

¹⁰⁶ ibid: 309

¹⁰⁷ ibid: 298

¹⁰⁸ ibid: 299

seg til at mange velger annerledes i dagens samfunn. De fleste gjør seg erfaringer på dette området som stider med det som har vært de vanlige kristne normene.¹⁰⁹

Oppsummerende kan vi si at kirken ser ut til å ha hatt en rolle som veileder i samlivsspørsmål også i møte med de nye trendene. Unge ser ut til å la kristne verdier og normer påvirke egen praksis. Samtidig er vi vitne til stemmer som kritiserer behandlingen av samlivsspørsmål i kirkelig sammenheng. Jeg velger å trekke fram en blogg hvor det blir tydelig at kristen veiledning kan få uheldige konsekvenser. Bloggen går under navnet; «Slik som eg var – en ekskristen blogg», og bloggeren uttrykker følgende:

«Hva var alt dette pratet om *synd*, egentlig? ..Jeg hadde nå forvandlet meg til en prippen og kjedelig moralist uten egne meninger, og det var vanskelig å argumentere for det jeg trodde på. Også fordi jeg ble usikker på hva jeg egentlig trodde.»¹¹⁰

Dette underbygger Røthings beskrivelser av en uselvstendighet knyttet til ungdommers tanker om hva som er godt og rett. Hva som er grunnen til at denne personen forlater troen vet vi ikke, men vi skjønner at veiledning har vært mislykket. Personen har kjent på en skyld som kristen.

«Jeg var ikke lenger kristne Synne. Gudfryktige Synne. Det ble også etter hvert mindre av den skyldfylte Synne. Men jeg var fremdeles «meg».»¹¹¹

¹⁰⁹ *ibid*: 298

¹¹⁰ <http://sliksomegvar.blogspot.no/2013/04/hva-hvis-fra-det-trygge-til-det-ukjente.html> (28.04.2013)

¹¹¹ <http://sliksomegvar.blogspot.no/2013/08/hvem-er-jeg-1-et-solskinnsbarn.html> (14.08.2013)

4 Empiri

4.1 Metodiske refleksjoner

4.1.1 Fremgangsmåte

Jeg har, som tidligere nevnt, valgt å benytte dybdeintervju og dokumentanalyse. Intervjuene mine fant sted på MF og hjemme over Skype. Valget av dybdeintervjuet som metode ga meg mulighet til å bruke det som kom fram under intervjuet til å avgrense og å definere viktige temaer.¹¹² Det jeg opplevde at ble mest naturlig og hensiktsmessige i mine intervjuer, var å la dem ta form som mer frie samtaler hvor jeg stilte utdypende spørsmål der jeg ønsket mer informasjon. Intervjuguiden, som jeg hadde arbeidet med på forhånd, fungerte som hjelp til å huske alt jeg ønsket å komme gjennom i løpet av intervjuet.¹¹³ Forskningsspørsmålene hadde jeg laget med tanke på at de skulle besvare delproblemstilling 3 og dermed bidra til besvarelsen av hovedproblemstillingen. Målsettinger og strategier innenfor de to tradisjonene, som delproblemstilling 3 etterspør, var det jeg ønsket å få fram.

Under transkriberingen kom jeg godt inn i innholdet. Jeg arbeidet med koding for å kunne sortere innholdet og få til en ryddig struktur i presentasjonen. Koding som arbeidsmåte innebærer å finne begreper i datamaterialet som kan representere ulike deler av et intervju.¹¹⁴ Kodene kan kalles tekstnære, og dette innebærer at jeg ikke har hentet dem fra mine egne forskningsspørsmål eller fra det teoretiske materialet mitt.¹¹⁵ Etter at jeg hadde funnet koder i materialet mitt, kategoriserte jeg slik at det jeg hadde funnet som relevant for problemstillingen, ble til grupper av koder med samme tema.¹¹⁶ Kategoriseringen bidro til en strukturering av resultatdelen.¹¹⁷

Intervjuene utspilte seg forskjellig av ulike grunner. Intervjuet med Berger Hareide, grunnleggeren av Samlivssenteret, fant sted på et grupperom på MF. Her møtte jeg en som hadde mye på hjertet og som svarte på det jeg var ute etter uten så mye av min «innblanding». Jeg hadde forberedt meg med mange spørsmål, men trengte ikke stille så mange av dem.

¹¹² Tjora 2012: 129

¹¹³ *ibid*: 129

¹¹⁴ *ibid*: 179

¹¹⁵ *ibid*: 179

¹¹⁶ *ibid*: 185

¹¹⁷ *ibid*: 185

Samtalen kom naturlig inn på alle emnene jeg ønsket å høre han uttale seg om. I det andre intervjuet valgte jeg å sende spørsmål på forhånd. Dermed kunne informantene selv legge opp hvordan han ønsket å gå fram i møte med de ulike temaene.

Intervjuet med Trond Sæthren, lederen av Familiefokus, ble gjort over Skype uten video. Dette gjorde at kommunikasjonen foregikk noe annerledes enn ved det første intervjuet. Her manglet kroppsspråk og øyekontakt. Det å få spørsmål på forhånd ble av denne grunn viktigere i denne situasjonen.¹¹⁸ Her kunne jeg ikke gi bekræftende nikk underveis. Intervjuet med Sæthren hadde en mer personlig tone da vi kom inn på temaer knyttet til felles opplevelser og bekjente. Underveis var det viktig å ha problemstillingen klart for seg da det var andre interessante emner som dukket opp i samtalen.

Dokumentanalysene tar for seg en veiledningsbok fra hver av tradisjonene. Analysene søker å gå dypere inn i hvilke strategier og mål som kommer til uttrykk i veiledningsbøkene. I arbeidet med dokumentene har fokuset vært å finne fram til vektlegginger og formuleringer som synliggjør det karakteristiske innenfor hver av tradisjonene. Dette innebærer at emner der bøkene forholder seg ulikt, blir vektlagt i analysen. Det har vært et mål å strukturere innholdet slik at det er lett å se tradisjonene opp imot hverandre. En tolkningsramme der tre sentrale temaer er valgt, bidrar til denne strukturen.

I dokumentanalyse er det viktig å si noe om kontekst. Dokumentene i mitt tilfelle er casespesifikke og laget til veiledningskurs med samliv som tema.¹¹⁹ Det er mange som står bak begge bøkene. Begge er oversatt og bearbeidet til norsk språk og kontekst. Bøkene er skrevet som veiledning for par som ønsker å arbeide med forholdet sitt. De er også skrevet til deltagere ved de respektive institusjonenes samlivskurs. De gir dermed innblikk i kursene og innholdet i veiledningen som gis.

¹¹⁸ Tjora 2012: 140

¹¹⁹ *ibid*: 163

4.1.2 Diskusjon av datas pålitelighet og gyldighet

I samfunnsforskning vil det alltid være et engasjement hos forskeren i møte med temaet det forskes på.¹²⁰ Slik er det også i mitt tilfelle. I positivistisk tradisjon er nøytrale eller objektive forskere idealet og engasjementet vil betraktes som støy i forskningen fordi det påvirker resultatet. En har innsett at i den fortolkende tradisjonen, som kvalitativ forskning baserer seg på, er fullstendig nøytralitet ikke oppnåelig.¹²¹ Forskerens engasjement kan være en ressurs, men da må forskeren være klar over og gjøre rede for hvordan engasjementet kan sette sitt preg på forskningen.¹²² Med gode opplevelser knyttet til arrangement i regi av Familiefokus igjennom egen oppvekst, er det viktig å unngå at dette setter sitt preg på min forskerpraksis.

Når det gjelder kildekritiske og kontekstuelle vurderinger av dokumentanalyser, går det på tilgjengelighet, relevans, autentisitet og troverdighet knyttet til kildene.¹²³ Jeg ser veiledningsbøkene som relevante i min sammenheng. Innenfor sin sammenheng er de tilgjengelige og sentrale. Boken fra PREP er mer utbredt og det er denne boken som brukes til undervisningen. I Familiefokus sitt arbeid er det mer materiell og ulikt materiell knyttet til ulike typer opplegg. Bøkene er utformet i tilknytning til institusjonene og er derfor en gjenspeiling av tanker og holdninger som dominerer innenfor tradisjonene.

Før jeg går i gang med presentasjon og tolkning av intervjuene og dokumentanalysene, vil jeg presentere de to tradisjonene som skal ligge under lupen. Jeg presenterer organisasjonene og tar intervju- og dokumentanalyse fortløpende etter hver av dem. I materialet kommer det fram hvordan de to organisasjonene som informantene representerer, reflekterer ulikt når det kommer til målsettinger og strategier i samlivsveiledning fra kirkelig hold.

¹²⁰ Tjora 2012: 203

¹²¹ *ibid*: 203

¹²² *ibid*: 203

¹²³ Grønmo 2004: 190

4.2 Analyse av Familiefokus, Ungdom i Oppdrag

4.2.1 Presentasjon

Slik Ungdom i Oppdrag profilerer seg på nett er dette en evangeliserings- og misjonsbevegelse som internasjonalt heter «Youth With A Mission» (YWAM). De har et tredelt mål. Fullføring av misjonsbefalingen, disippelgjøring ved utdanning og kurs, nødhjelp og utviklingsarbeid.¹²⁴ De ønsker å samarbeide med alle evangeliske kirker og organisasjoner. Ungdom i Oppdrag er en ideell organisasjon hvor de som bidrar sørger for egen økonomisk støtte til det de gjør. Internasjonalt har YWAM ca 18 000 personer i heltidsengasjement. Disse er fordelt over 180 ulike nasjoner og 1000 lokaliteter.¹²⁵

Familiefokus er Ungdom i oppdrag sitt familiearbeid. Familiefokus ble opprettet i 1976 fordi de erfarte at mange av de som var med på evangeliseringskursene hadde problemer som bunnet i hjem og familie. Dette motiverte til å sette i gang et arbeid der målet var å klargjøre mennesker for å kunne leve gode familieliv. Dette var starten på Ungdom i Oppdrags familiearbeid. Familiefokus har ulike tilbud til familier som ønsker å lære hvordan de som familie kan leve godt sammen.¹²⁶

Det er regionale ledere rundt om i landet, i 15 ulike fylker. Disse er tilgjengelig for samtaler og spørsmål. Disse har ikke utdanning som terapeuter, men kjenner til utfordringer knyttet til familielivet, står det på nettsiden. Det er lokale nettverk som opprettes rundt de regionale lederne og det arrangeres inspirasjonssamlinger.¹²⁷

På nettsidene kan en melde seg på weekend, sommerleir, familie-misjons-tur, komme i kontakt med regionale ledere eller melde seg på Family-ministry school. De har tre ulike typer weekender; Ekteskapsweekend, Unge Par-weekend og temaweekend. Ekteskapsweekend gir mulighet for å dele erfaringer på tvers av aldersgrupper. Unge Par-weekend legger tilrettelagt for nygifte og forlovede par. Temaweekender kan ha ulike siktemål for par og ledere. Familiefokus har også weekender for par med ulik kulturell

¹²⁴ <http://www.ywam.no/om-uo/mer-om-uo/>

¹²⁵ *ibid*

¹²⁶ <http://www.familiefokus.no/om-oss/>

¹²⁷ <http://www.familiefokus.no/regioner/>

bakgrunn som de kaller Interkulturelt parseminar eller Intercultural couples course.¹²⁸

Familiefokus har også et tilbud til par og familier som innebærer å delta sammen i et misjonsprosjekt. Dette opplegget kaller de Family Adventures. Familiene reiser ut på et misjonsprosjekt og får en misjonserfaring sammen. Dette skal være til inspirasjon for familiene og for de lokale menighetene som familiene går i.¹²⁹ Familieteam fremgår som et annet tilbud der familier kan melde seg til å ha tjeneste ved et misjonsprosjekt, en familieleir eller ved å bidra praktisk på andre måter.¹³⁰

Family-ministry-school er en skole for familier. Her følger familier et opplegg på 12 uker og undervises i temaer som “ekteskap, foreldrerollen, samspillet i familien, kommunikasjon, konfliktløsning,(..) misjon, familien i tjeneste (..)”¹³¹ Det er barnehage og skoletilbud for barna og noe undervisning er for hele familien. Familiene oppfordres til å reise ut og være med i misjonstjeneste i 8 uker etter undervisningsopplegget.¹³²

En del av visjonen til familiefokus er å se at det som blir til hjelp for en familie sprer seg til denne familiens krets.¹³³ Derfor oppfordrer de familier til å opprette familiegrupper i hjemmene, der ekteskap og familieliv får være tema. På denne måten kan familier være til støtte for hverandre i hverdagens utfordringer.¹³⁴ Familiefokus har også utviklet et kurs som heter «Å bli ett». Dette kurset er for par som har planer om å gifte seg eller nygifte. Dette kurset blir materiale for analyse og presenteres mer inngående senere.¹³⁵ Familiefokus ser det som et mål å spre det de kaller «familieundervisning» til menigheter og organisasjoner. Dette står i et visjonsdokument som det vises til på familiefokus side nettsider. «Guds rikes prinsipper for samliv er høyaktuelle for mennesker i dag» skriver de.¹³⁶

¹²⁸ <http://www.familiefokus.no/weekend/>

¹²⁹ <http://www.familiefokus.no/family-adventures/>

¹³⁰ <http://www.familiefokus.no/familieteam/>

¹³¹ <http://www.familiefokus.no/family-ministry-school-fms/>

¹³² ibid

¹³³ <http://www.familiefokus.no/om-oss/>

¹³⁴ <http://www.familiefokus.no/familiegrupper/>

¹³⁵ <http://www.familiefokus.no/a-bli-ett-for-forlovede-par/>

¹³⁶ <http://www.familiefokus.no/om-oss/>

4.2.2 Intervju med leder av Familiefokus

Utgangspunkt, strategi og vektlegging

Sæthren forteller om hvordan Familiefokus ser på sine opplegg som rettet mot den kristne familien og med teologiske begrunnelser og vektlegging av det åndelige aspektet ved samliv.

«..primært så er fokuset mot den kristne familien, bieffekt er jo på at andre folk kommer med og blir frelst, men i utgangspunktet så ligger det i misjonen at vi skal betjene og styrke den kristne familien og istandsette de til å kunne bety noe for andre..»

Sæthren forteller personlig fra da han var liten og familien hans kom på en av Familiefokus sine sommerleirer. Denne leiren i 1979 beskrives på denne måten; «det forandra egentlig hele vår familie rett og slett.» Familien var med i NLM og statskirken og det de hadde hørt om UiO var bare grunnlag for skepsis. Da de kom på denne leiren beskrives dette som et vendepunkt i denne familien. Sæthren selv var bare 7 år gammel, men husker dette godt. Han forsøker å beskrive hva som skjedde;

«..vi fikk vel et møte med Jesus alle mann, plutselig, så vi hadde det greit før og, men plutselig så ble det en sånn derre, mer sånn fokus på familien, pappa var ikke så opptatt av alt mulig annet rart lenger.»

«..det ble mer fokus og vi fikk liksom pappa litt tilbake. Det ble en mer sånn vi-følelse etterpå..»

Dette er Sæthrens personlige første møte med denne organisasjonen og i dag er han leder sammen med kona Anne-Helen. Dette med personlige historier og vitnesbyrd er noe som ser ut til å stå sentralt i Familiefokus sitt arbeid. «..den personlige tilegnelsen, den personlige greia er veldig viktig.» Når det skal plukkes ut ledere til samlivskursene i Familiefokus er de opptatt av å finne personer som kan være personlige og som deler vitnesbyrd om hvordan de selv har funnet styrke i ekteskapet sitt. Det skal være vanlige mennesker og mennesker som «har et liv som vi mener er verdt å kopiere videre», forklarer Sæthren. De er opptatt av egenrefleksjon, levd liv og personlige vitnesbyrd. De ønsker at ektefeller er til stede og hvis

ektepar kan undervise sammen er det å foretrekke. Undervisningen skal være bygget på gode fagprinsipper og være forenelig med Guds ord. Sæthren oppsummerer: «..levd liv, inspirert av Den Hellige Ånd, basert på Guds ord og også godt faglig fundert.»

Sæthren understreker også at de er opptatt av at undervisningen som gis er praktisk og lett tilgjengelig. Når en familie deltar på leir er de opptatt av at familien skal få øve seg i det de vil få til på hjemmebane. Temaer de tar opp spenner vidt. Kommunikasjon og konflikthåndtering nevnes først. Dette med forskjellene mellom mann og kvinne nevnes også som et tema som får en del plass i undervisningen; «..det går mye på dette med forskjell mann – kvinne..». Foreldrerolle og barneoppdragelse nevnes også. En del av undervisningen har åndelige- og bibelske temaer og dette med «tro i hjemmet» går igjen. «Gud som far» får plass i undervisningen og Sæthren peker på hvordan gudsbilder kan påvirke relasjoner negativt. Det å rydde opp i gudsbilder kan være legende for relasjonsproblemer i kristne familier. Tilgivelse nevnes også.

Familiegrupper er et tiltak som skal bidra til at det familiene lærer på leir fortsetter når familiene kommer hjem. Det er tydelig at de ønsker at opplegget skal være noe som familiene føler at de deltar i, ikke at de er tilskuere til et «show». Som et tiltak her har de gått i gang med å lage materiell og noe de kaller ”Familiereisen”. Sæthren forklarer at de ønsker at dette skal være «inspirasjon inn mot det å styrke familiegrupper rundt forbi i de forskjellige menighetene.». Familiegruppene skal blant annet legge til rette for at de voksne får en arena der det går an å ta opp det som er utfordrende i samliv og familieliv. Sæthren har en opplevelse av at det er:

«..mye lettere når vi møtes som familiegruppe, å kunne faktisk ta opp noen temaer, som voksne par. Vi er ikke der bare for å slappe av, men det er også veldig avslappende.»

Fellesskap og individualisme

Dette med familien som et tjenestefellesskap ser ut til å være en grunnleggende idé i Familiefokus. Hele familien berøres av misjonsbefalingen og har egenskaper, som familie, som gjør den i stand til å være i tjeneste for Gud. Sæthren forklarer det de ønsker å gjøre:

«..istandsette de til å kunne bety noe for andre, til å kunne gå ut, både med evangeliet, men også med andre ting da, at familien må finne ut hva som er familiens styrke; hva kan vi gjøre sammen for andre?»

Dette med at familien gjør noe sammen for andre kommer fram av et konkret eksempel når Sæthren forteller om organiseringen av leirene gjennom en sommer; «vi trenger en 100 familier som velger å bruke store deler av sommeren hvert år på å få disse leirene i havn.» Det personlige møtet med Jesus påvirker en familie og Familiefokus er opptatt av å dyrke familiens styrke når de utfordres til å tjene andre. Familiefokus har en «tro på at barna kan være en del av den åndelige helheten i familien». Når et par ønsker å leve et liv i etterfølgelse av Jesus gjør dette noe med hjemmet og familien deres. Praksis er en viktig del av tilbudene Familiefokus har. Om det er Family Adventures, familieteam eller familieskolen er det praksis som er målet.

Når det kommer til individualismens innvirkning på hvordan vi forholder oss til samlivet sier Sæthren at dette er et vanskelig tema. Dette med at vi må følge hjertet vårt ligger sterk i oss og «når det røyner på så er det det som slår ut» sier Sæthren. Bibelen sier noe om dette. Sæthren trekker fram at det står noe om at «..hjertet er snikefult. Vi må være litt forsiktige med å følge hjertet.» Vi er nødt til å lede hjertet vårt. Når vi skal avgjøre hva som er gode valg så nytter det ikke å følge hjertet og følelsene. Da må vi bruke fornuft og vilje til å velge det gode. Når vi skal avgjøre hva som er gode valg så handler det også om å spørre: «Hva er gode valg for de rundt meg?»

«Har du fått barn, så mener jeg at for barnas skyld, og neste generasjons skyld, så må vi faktisk legge ned mye av vårt eget og prioritere og fokusere på ting som gir de best mulig mulighet til å lykkes i livet..»

Sæthren peker på denne jakten som mennesket er i; jakten etter forelskelsen og kjærligheten. Selvrealisering står fram som en enorm utfordring for det moderne mennesket. Sæthren ser på dette som en av de største utfordringene for parforhold. Han omtaler der som:

«Den enorme selvrealiserings-greia. Og at jeg må være lykkelig. Jeg må VÆRE lykkelig og så er det så misforstått fordi man burde heller prøve å gjøre lykkelig, ikke sant.»

Sæthren påpeker at det å elske er noe vi gjør. «Å elske» er ikke en tilstand vi skal søke å komme i, like lite som at kjærligheten bare dør. Sæthren mener at det handler om helt andre ting enn at kjærligheten faller bort når mennesker går fra hverandre. Tanken om at kjærligheten faller bort er ikke bibelsk påpeker han.

Samboerskap

Sæthren ser på samboerskapet som en stor trussel mot familien og samlivet i landet vårt. Kulturen for å se an og holde muligheter åpne er en ukultur innenfor samlivet. Han kaller dette fenomenet for «maybe attending facebook-kultur». Det å ikke gjøre noen klare valg hvor en bestemmer seg for å utelukke det som kan dukke opp, er ingen god løsning. «...dagens ungdomsgenerasjon they slide, they don't decide..» Bestemmelsen, hengivenheten og forpliktelsen er av betydning. Å «prøve mens bakdøra fortsatt er åpen», har ingen hensikt. Sæthren mener dette strider mot naturen. Han legger ikke noe i mellom når han så vidt berører temaet sex før ekteskapet. Han konstaterer:

«...det har ingen ting for seg å teste ut verken seksualitet, seksualliv eller samboerskap før man bestemmer seg.»

Samliv før ekteskapet handler om å åpne en julegave før det har blitt jul. Når vi har åpnet gaven er det ikke så rart at «julekulene ikke blir så spennende», sier Sæthren.

Ekteskap

Sæthren forklarer at ekteskapet skal være en enhet og at Gud hadde en mening med å skape menn og kvinner:

«..tanken er at mannen og kvinnen sammen skal danne et bilde av Gud for de rundt seg..»

Ekteskapet er en velsignet ordning etter Guds vilje slik Sæthren ser det. Overgivelsen i ekteskapsløftet gjør et forhold sterkt. Han nevner så vidt tanken om ekteskapet som en pakt og mener at vi ikke kan undervurdere det åndelige aspektet ved ekteskapet.

I møte med mennesker som er på vei inn i ekteskap er Sæthren opptatt av den praktiske tilnærmingen. I kursopplegget «Å bli ett» forklarer han at forlovede par får hjelp til å tenke igjennom praktiske aspekter ved det å gifte seg, det å bli en enhet i alle aspekter – også det praktiske.

Samlivsbrudd

Sæthren forteller om amerikansk forskning som viser at forhold som ryker ofte har samme forløp. Forskning viser at de aller fleste brudd kan forutsies. Sæthren forholder seg kritisk til tallene i forskningen i møte med norsk kontekst, men mener at de uansett viser oss at mange brudd følger samme utvikling og innebærer mange av de samme elementene. Det er dermed «ikke noe vanskelig å gi en klassisk oppskrift på hvordan ødelegge et parforhold» mener Sæthren. Selv om de ødeleggende faktorene er lettest å påpeke, prøver Sæthren å unngå å være problemfokusert. Oppskriften på det gode samlivet er mer individuell ifølge Sæthren. Her må par avgjøre hvilke tips som passer dem.

Sæthren tenker at kristne motiveres av tanken om at ekteskapet er en velsignet ramme rundt samlivet, til å jobbe for å holde sammen. Guds ord blir rettesnor og en slipper å forholde seg til alle stemmene i samfunnet. Dette er en styrke for det kristne paret tenker Sæthren. Noen ganger skal folk få gå fra hverandre, men da undrer han seg over om forholdet i utgangspunktet var godt.

Familiefokus driver forskning gjennom blant andre Rune Zahl-Olsen som er midt i et prosjekt. Sæthren er opptatt av å få fram at det er færre som skiller seg enn folk tror. Nedgangen i skilsmisser fra 80-tallet og fram til i dag handler om andre ting enn at folk prøver ut samlivet igjennom samboerskapet, mener Sæthren. Det er samboerskapet som gjør at 70% av 17-åringer i dag har opplevd ett eller flere samlivsbrudd, forklarer han. Å gjøre den høye skilsmissestatistikken til et argument for å ikke gifte seg er et tynt argument. Familiefokus er opptatt av å forebygge skilsmisser og de har en visjon som har ligget nede, men som fortsatt ligger dem på hjertet.

«Vi dro i gang for noen år siden en nullvisjon for samlivsbrudd i Norge.. ..fikk mye oppmerksomhet med en gang og så har vi latt den ligge litt nede.»

For tiden framover legger de planer om en samlivsuke hvor de får med seg viktige instanser i samfunnet; «både familievernkontorene, departementet og Modum», slik at de kan løfte dette opp som en nasjonal sak.

4.2.3 Dokumentanalyse

«Å bli ett» er en bok til et kurs i Familiefokus beregnet på forlovede eller nygifte par med samme navn. De kaller det førektekkelig veiledning. Boken er opprinnelig skrevet av Albert og Jeanette Jupe og videre oversatt av Oddvar Nilsen. Harald Nyen, Nora Margaret Gimse og Hege Falk Bentzen har stått for bearbeidelsen som er gjort for å ende opp med den norske utgaven. Samlivskurset «Å bli ett» gjennomføres for et par og holdes av et sertifisert par. Boken har sju kapitler, en til hver samling paret har med sitt veileder-par. Etter hvert kapittel følger noen oppgaver som skal fungere som hjemmelektse mellom samlingene. Det er også en del oppgaver og spørsmål å ta stilling til underveis i teksten. Retningslinjer for samlingene gjennomgås innledningsvis i boken. Her vektlegges tillit og partene skal ha en taushetsplikt ovenfor hverandre.

Ekteskap

Det første kapittelet i boken heter Guds plan for ekteskapet. Den første samlingen tar for seg det bibelske fundamentet for ekteskapet. Det uttrykkes at det hviler en velsignelse over den beslutningen som paret har tatt som forlovet par. Det er hos Gud vi finner oppskriften på det gode og holdbare ekteskapet får vi høre. Ekteskapet ble oppfunnet av en Gud som elsker oss:

«Gud tok initiativ til fellesskapet mellom mann og kvinne.»

«Gud utformet ekteskapet for å møte menneskets mest grunnleggende behov;

Fellesskap.»¹³⁷

Boken påpeker at mennesket ble skapt som mann og kvinne og at Guds tanke var det heterofile samlivet. Kjønn er ikke likegyldig i denne boken. Når Gud skapte kjønn var det for at de skulle utfylle hverandre. Kjønnene stiller likt; «Begge kjønnene er skapt i Hans bilde, og det ene er ikke mer betydningsfullt enn det andre.»¹³⁸

Paret oppfordres til å samtale om det forholdet de har til Gud. Jeg vil trekke fram et av punktene her, nemlig at Guds Ånd hjelper paret til ikke å leve egoistisk. Hvis vi følger

¹³⁷ Jupe 2013: 10

¹³⁸ ibid: 13

kjærlighetsbudet vil vi i et forhold unngå selvopptatthet. Guds ubetingede kjærlighet er forbildet vi har som kristne.¹³⁹

«Kjernen i paktskjærligheten er at dere ikke lever egoistisk, men at dere lever for Gud og deretter for hverandre.»¹⁴⁰

Det gjøres rede for pakts-begrepet i Bibelen. Det som hørte med i tilknytning til en paktinngåelse trekkes fram og sammenlignes med elementer rundt ekteskapsinngåelsen. Målet med ekteskapspakten uttrykkes i tre punkter; en total forpliktelse med betingelsesløs kjærlighet livet ut, å gjøre sin del når det gjelder å dyrke det dypeste vennskapet, å arbeide igjennom alle vanskeligheter som vil inntreffe.¹⁴¹ Pakten innebærer et fokus på det som jeg kan tilføre i relasjonen, ikke hva jeg kan få ut av det.¹⁴² Det å bryte et paktsforhold fremstilles som alvorlig. Det oppgis tre grunner til hvorfor Gud hater skilsmisse. For det første er det brudd på ekteskapspakten. For det andre er det opprivende for mennesket når en åndelig enhet en har vært del av går i stykker. For det tredje er det ikke Guds vilje at familier skal oppløses.¹⁴³

Boken går inn i prosesser knyttet til parets foreldre. Her er det mye som kan være kilde til vanskeligheter i et forhold. Som en forutsetning for å kunne overgi seg fullt og helt til en ektefelle ligger frigjøringen fra foreldres autoritet. Den dypeste lojaliteten skal, når en gifter seg, tilhøre ektefellen. Boken forsøker å hente fram takknemlighet ovenfor foreldre og behandler temaet tilgivelse. Det gjøres også et poeng ut av å forsikre seg om at foreldrene støtter og er klare for barnets giftemål.

Parene utfordres til å tenke gjennom hva som ligger i den kulturen en er oppvokst med. En oppgave er å fortelle hverandre om minner og vaner knyttet til tradisjoner og høytider osv. En av hjemmeleksene går ut på å se på hva som karakteriserer familien en kommer fra knyttet til kommunikasjon, rom for følelser osv. Her følger et skjema med spørsmål knyttet til kommunikasjonen paret imellom. Blant spørsmålene kommer disse; «Sentrerer samtalen seg

¹³⁹ Jupe 2013: 14-15

¹⁴⁰ ibid: 77

¹⁴¹ ibid: 19

¹⁴² ibid: 19

¹⁴³ ibid: 22-23

om deg?» og «Dominerer du samtalen?».¹⁴⁴ Et eget avsnitt handler om det å forlate singellivet. Her utfordres paret til å tenke igjennom om det er noe fra alenetilværelsen som de må legge bort, eller gjøre forandringer på, når de skal gifte seg.¹⁴⁵

Boka ser på ulike områder i livet som berøres når mann og kone skal bli ett. Områdene hvor et ektepar blir en enhet er disse: åndelig, i vår identitet, i beslutninger, i roller, i navn, økonomisk og i forhold til våre mål. Hvert av disse områdene gjennomgås i kapittelet om det å bli ett. Under overskriften «Å bli ett i forståelsen av roller», behandles begrepet underordning. Dette kan virke truende og det pekes på hva som kan være grunnen til dette. Det kan handle om dårlige erfaringer eller om frihetstapet det kan høres ut som underordning innebærer. Underordningen går begge veier, men under avsnittene der mannen og kvinnens rolle gjennomgås, ser vi hvordan Guds orden handler om at mannen skal være hjemmets hode. Det understrekes at det ikke handler om å være sjef, men om å ha Jesu tjeneste i og holdning til menigheten som forbilde. Et av punktene når det gjelder hvordan Jesus viste kjærlighet til menigheten lyder som dette; «Med et hellig alvor i forhold til både det åndelige og det materielle ansvaret.»¹⁴⁶ Under punktene som går på kvinnens underordning til mannen står det: «Hun er villig til å jobbe seg fram til enighet med mannen sin i viktige beslutninger. Skulle det være ulike oppfatninger kan det være befriende for kvinnen at mannen har ansvar for at en beslutning taes.»¹⁴⁷ Hun skal gi støtte og oppmuntring i den gudgitte rollen mannen har som leder. Selv om mannen har en rolle som hjemmets hode, er det viktig at begge får være individer. Dette påpekes i avsnittet om «Å ta beslutninger».¹⁴⁸ Dette med navnskifte er også et tema som behandles. Kvinnens villighet til å ta mannens etternavn løftes frem som noe som gir familieidentitet og noe som tydeliggjør en livslang overgivelse.¹⁴⁹

Som tillegg kommer et stykke til de som planlegger å gifte seg og har barn fra et annet forhold. Her får en spørsmål knyttet til forberedelser og forhåndsregler for at et slikt ekteskap skal få best mulige forutsetninger for alle parter, ikke minst barna.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Jupe 2013: 35-37

¹⁴⁵ ibid: 34-35

¹⁴⁶ ibid: 81

¹⁴⁷ ibid: 82

¹⁴⁸ ibid: 79

¹⁴⁹ ibid: 83

¹⁵⁰ ibid: 89

Kommunikasjon

Et av bokens kapitler tar for seg kommunikasjon. Her er det konkrete forslag til grep for å gi rom for samtalen. Det anbefales blant annet å sette av tjue minutter til avslappet samtale hver dag. I «Å bli ett» opererer de med noe som heter kommunikasjonshuset som innehar seks plan som kommunikasjon kan operere innenfor. Målet er å oppnå kommunikasjon på alle plan også de som handler om følelser og det planet der vi er åpne og ærlige om vårt innerste.¹⁵¹ Hjemmeleksen utfordrer til å tenke igjennom hvordan en reagerer når kommunikasjonen blir vanskelig og hvilke temaer som kan være kilde til konflikt.¹⁵²

Temaet konfliktløsning tas opp i et eget kapittel og det gis en liste over ni trinn for å løse konflikter. Det er viktig at en innser at konflikten er et felles problem og at en sammen finner ut hva den består i. Et eget punkt handler om å snakke med Gud om det som er vanskelig. Når en deler sin opplevelse av saken skal en bruke «jeg»-setninger, holde seg til saken, ikke snakke om skyld eller bruke «aldri» og «alltid». Når en har lyttet kan det være lurt å reflektere tilbake det du oppfattet, slik at en unngår misforståelser.

Hovedtyngden i kapitlet om konfliktløsning og tilgivelse er på tilgivelse. Det som knytter seg til konkret veiledning i forhold til kommunikasjon i konfliktløsning er punktene jeg viser til over. Praktisering av tilgivelse løftes fram som en livsstil som gir nærhet.¹⁵³ Det påpekes at vi står i en åndelig kamp fordi «Satan ikke ønsker å se glade og tilfredse familier.»¹⁵⁴ Stolthet og frykt hindrer oss også. Tilgivelse lærer vi hos Gud.¹⁵⁵ Et brev til foreldrene i takknemlighet for det de har gjort, der de klargjøres til overgangen som følger når de gifter bort barnet sitt, hører med som en hjemmelekse. Her kan en benytte muligheten til å be om tilgivelse.¹⁵⁶

¹⁵¹ Jupe 2013: 44-45

¹⁵² ibid: 47-48

¹⁵³ ibid: 52

¹⁵⁴ ibid: 54

¹⁵⁵ ibid: 54-55

¹⁵⁶ ibid: 59

Seksualitet

Under overskriften «Guds syn på seksualitet» kommer Guds hensikt; denne intimiteten skaper liv. Bibeltekster underbygger Guds tanke om fruktbarheten. Par som deltar på kurset blir utfordret til å høre hverandres tanker om barn og om prevensjonsmidler. Dette er knyttet til at målgruppen er forlovede par og det å gjøre avklaringer på vei inn i ekteskapet er et mål. Videre forklares Guds tanke om sex som en av de måtene vi kan uttrykke kjærlighet til hverandre på. Sex er til «avslapping og glede».¹⁵⁷

Vi leser at Gud ønsker at det seksuelle samlivet skal utspille seg innenfor de rammene som ekteskapet gir. Dette gir tillit, trygghet, tilhørighet og vern om sårbarheten. Selvfølelse og egenverdi nevnes også. Når det seksuelle samlivet forbeholdes ekteskapet, demonstrerer vi trofasthet ovenfor barna våre.¹⁵⁸ Seksuallivet er hellig og må behandles som en verdifull gave.¹⁵⁹ Renhet i seksuallivet handler om respekt og verdighet. Det er viktig at begge kjenner på tilfredsstillelse og glede.¹⁶⁰

Noen viktige prinsipper tas ut av Paulus sitt brev til korinterne i møte med denne tidens umoral. Bibeltekstene trekkes fram som hjelp til å takle de samme utfordringene i vår egen tid. Dette handler bl.a. om å dekke hverandres behov, med mindre en har gjort avtale om noe annet. Avholdenhet kan være en prøvelse det er dumt å utsette hverandre for. Motivet skal være å glede ektefellen, ikke å tilfredsstille eget begjær.¹⁶¹ En utfyllende liste over ting som kan være til hinder for et godt seksualliv dekker fysiske, praktiske, følelsesmessige og psykiske utfordringer.¹⁶² Pornografi skal ikke ha plass i ekteskapet, da dette setter egen tilfredsstillelse og begjæret først. Dette handler dypest sett om utroskap og ødelegger et naturlig forhold til seksualiteten. Det som binder oss og hindrer et godt sexliv, handler også om at vi blir bundet åndelig. Her er budskapet at Gud kan sette oss fri.¹⁶³

¹⁵⁷ Jupe 2013: 62-64

¹⁵⁸ ibid: 67

¹⁵⁹ ibid: 73

¹⁶⁰ ibid: 70

¹⁶¹ ibid: 65-66

¹⁶² ibid: 68-69

¹⁶³ ibid: 70-71

4.3 Analyse av PREP

4.3.1 Presentasjon

Samlivskurset PREP tjener som den andre veiledningstradisjonen i mitt materiale. Jeg vil her kort presentere PREP, før jeg går noe inn i institusjonen Modum Bad. Ved universitetet i Denver, Colorado, forskes det på samliv og partnersamspill og PREP er utviklet av forskere herfra.¹⁶⁴ Forkortelsen PREP står for: «The Prevention and Relationship Enhancement Program». Dette kan vi oversette med «forebyggende og forholdsstyrkende program».¹⁶⁵ Kurset bygger på kognitiv atferdsteori. I kursheftet forklares denne teorien på en enkel måte; den går ut på at måten vi tenker og oppfører oss på virker inn på følelsene våre. Vi kan gjøre noe med følelser ved å gå fram indirekte - ved å arbeide med tanker og oppførsel. PREP-kurset hjelper par til å reflektere rundt forventninger, oppfatninger, holdninger og kommunikasjonsform i parforholdet.¹⁶⁶

Dette kurset kom til Norge da Berger Hareide og Per Arne Dahl tok kurset «med seg hjem» og laget en versjon på norsk, tilpasset norske forhold. Disse to startet opp da Samlivssenteret ble opprettet i 1996. Det som gjorde at det var mulig å starte dette arbeidet var en giver som ga inn en pengesum. Bestillingen var utadrettet og forebyggende arbeid mot samliv og familie. En komité satt seg ned for å se hvordan de best kunne besvare denne bestillingen. Resultatet ble Samlivssenteret. (Hareide, 14.04.2015) Nå heter det Familie- og samlivssenteret, etter at Samlivssenteret ble slått sammen med Familieavdelingen i 2009.¹⁶⁷

Samlivssenteret kom som en forebyggende enhet i motsetning til det arbeidet som allerede var en del av Modum Bad. I tillegg til at det skulle være forebyggende skulle det være utadrettet og ikke et tilbud for noen få med ekstraordinære behov. Noe av det første Hareide og Dahl gikk i gang med i 96 var å gjøre en evaluering av de samlivskursene som allerede eksisterte i Norge på den tiden. Dette gjorde de på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Deres konklusjon var at det trengtes et faglig løft. Dette foregikk midt på nittitallet da spørsmål rundt dette temaet var blitt lettere å ta opp og forholde seg nyansert til.¹⁶⁸ På leting etter et

¹⁶⁴ Modum Bad 2013: 9

¹⁶⁵ ibid: 9

¹⁶⁶ ibid: 12

¹⁶⁷ <http://www.modum-bad.no/nytt-familie-og-samlivssenter/>

¹⁶⁸ http://www.modum-bad.no/flere_nyheter/cms/181/158/hent_artikkel/277

godt konsept for samlivskurs kom de over PREP og fikk anledning til å fornorske dette.
(Hareide, 14.04.2015)

Samlivssenteret, som nå heter Familie- og samlivssenteret, er en del av Modum Bad. Modum bad er en privat institusjon med et styre som øverste organ. På nettsiden framgår det også at Modum Bad er en ideell og diakonal institusjon. Det står at virksomheten er forankret i kristne og humanetiske verdier. De har en lang historie, mange målgrupper og er opptatt av å være i en dynamisk utvikling for å tilpasse seg samfunnets behov.¹⁶⁹

4.3.2 Intervju med grunnlegger av Samlivssenteret ved Modum

Utgangspunkt, strategi og vektlegging

Hareide forteller meg hvilket fokus han og Dahl hadde da de gikk i gang med å arbeide for et tilskudd til samlivsveiledning i Norge:

«Det var noe av det vi ble opptatt av; at skal vi jobbe faglig her så må vi ha noe som er solid forskningsbasert både empirisk og klinisk.»

Slik forklarer han det de observerte da de var i USA for å undersøke hva PREP var:

«Det var et kursopplegg som var basert på et tiår eller to med ganske omfattende videointervjuer med par for å se; hva var det som skjedde når det gikk galt og hva var det som skjedde når det gikk bra.»

Hareide og Dahl fikk tilgang på opplegget, videreutviklet det og tok det til Norge. Hareide påpeker at det var et behov for fornorsking siden opplegget var «veldig amerikansk».

Han nevner det med kjønnsroller som et eksempel. Videre nevner han måten de går fram på:

¹⁶⁹ http://www.modum-bad.no/strategiplan_2013/cms/421

«I USA går de på en måte rett på problemene og problemfaktorer, mens når vi lagde et programopplegg for kurs, så på en måte starter vi opp med å gå tilbake til der man startet som par.»

Det problematiske fikk vente, mens de positive elementene ble løftet frem først.

Hareide forteller om et møte han hadde med biskopene på slutten av 90-tallet. Han forteller ivrig om at biskopene synes at PREP måtte være noe samfunnsrettet og allment. «Det var ikke noe særlig uenighet om det en gang i bispekollegiet.»

«I og for seg kunne en ha tenkt at dette kunne vært hyggelig for kirken å få lov til å dulle litt med selv, men biskopene var veldig strategiske på at samlivskvalitet, gode familieforhold, det er noe vi trenger hele samfunnet uavhengig av hva vi har av kirketilhørighet eller ikke.»

Dette var Hareide glad for og det gjenspeiles i profilen som PREP fikk: «Vi profilerte ikke PREP som spesielt kirkelig», sier Hareide. Dette kurset skulle være for alle og enhver;

«..enten man var konservativ kristen eller ihugga humanetiker. Så kunne man gå på det uten å kjenne noe anstøt i programmet.»

I USA var det to ulike kurs; et var utviklet for kristne og til bruk i menigheter med begrunnelser og prinsipper hentet fra Bibelen, mens et annet var sekulært hvor det teologiske var utelatt. Hareide og Dahl kjørte den sekulære og Hareide tror ikke det har vært kilde til diskusjon i Norge.

Hareide ble spurt om råd da familiemeldingen i 2003 ble utarbeidet. Det var planer om å ta med et samlivskurs for alle nygifte. Dette var under Bondevik-regjeringen. Hareide var klar i sin mening:

«..jeg synes det var en dårlig idé og sa at hvis man virkelig vil oppnå noe ovenfor par, så må man ikke knytte det til en kirkelig vigsel, man må prøve å nå alle par..»

Hareide foreslo heller å tilby kurs for førstegangsførelde; gifte som samboere. Det å få barn er noe som preger et parforhold og det å takle denne fasen på en god måte løfter Hareide fram som et viktig mål. Dette forslaget ble støttet fra både høyre og venstresiden og Hareide beskriver dette som starten på en åpenhet for denne tematikken:

«Så plutselig så vi konturen av at det å tenke familie og parforhold, det var noe som plutselig ble liksom akseptert på tvers.»

Hareide forteller litt om den politiske situasjonen, slik den var i Norge på denne tiden. Han forteller da at Kristelig Folkeparti hadde samliv og familie på agendaen. Andre partier hadde et mer anstrengt forhold til disse tingene. Venstresiden følte på det negative knyttet til fokuset på skilsmisser og høyresiden så på det som har med familien å gjøre som privat. Det å ha Kristelig Folkeparti som eneste parti i ryggen, det ble en «litt snever plattform å tenke», mente Hareide. Derfor var de

«..veldig bevisste på å prøve å bygge allianser litt bredere enn å bare satse på Kristelig Folkeparti.»

Hareide løfter fram hvordan dette med barns oppvekst som begrunnelse for fokus på samliv gjør det til noe som hele samfunnet, på tvers av politiske og livssynsmessige standpunkter, ser viktigheten av.

«..begrunnelsen var at gode parforhold har enormt store konsekvenser for barns oppvekst.»

Videre forteller han hvordan de benyttet seg av forskning som støttet denne tenkningen når de skulle overbevise politiske instanser om viktigheten av dette arbeidet. Han peker også på hvordan dette med livskvalitet er så nært knyttet til hvordan det står til i nærrelasjonene vi står i. Dette med å arbeide for det gode samlivet blir et viktig arbeid også ut i fra et folkehelseperspektiv;

«..solid forskning på at de som får til brukbare liv, brukbar livskvalitet, det er de som har gode nærrelasjoner.»

«For arbeidsgivere, for næringslivet er det viktig at man har det bra i familie» sier Hareide. Innsatsen innenfor samlivsfeltet er ikke bare begrunnet ut fra det private familielivet, men innenfor næringslivet kan arbeidsgivere arrangere samlivskurs for å sikre friske og fornøyde arbeidstakere.

Felleskap og individualisme

Hareide tenker at det å kunne få familier til å samarbeide rundt noe er en ressurs. Han tenker at det kan være enda bedre å «gjøre ting sammen enn akkurat å sitte og snakke sammen.» Det å prate sammen eller ha samlinger hvor samliv er tema, kan for mange være krevende og ubehagelig fordi dette er noe personlig og privat. «PREP satser over hodet ikke på at paret skal snakke med andre par», forklarer Hareide. Allikevel tenker han på gruppesamtaler som noe som kan være et godt diakonalt tiltak, dersom det fungerer. Han trekker fram grupper for mennesker som har gått igjennom samlivsbrudd også, men selv er han mest opptatt av det forebyggende arbeidet. Tilbud som ikke er samtalegrupper eller temagrupper kan også være av betydning for menneskers samliv. Hareide forklarer hvordan han tenker: «Jeg tenker mer på å bygge felleskap omkring parforhold og familie ved å gjøre ting sammen, enn akkurat å sitte og snakke sammen.»

Hareide peker på at den kristne tro kan innebære en pietistisk tradisjon hvor frelsen blir individualistisk. Forholdet mellom meg og Gud kan fremstå som viktig i kristen tankegang. Her peker Hareide på Jesu radikale relasjonstenkning som handler om den utadrettede kjærligheten. Det som er det mest kompliserte for oss er nærrelasjonene vi står i. Er det problemer her preger det livet på en negativ måte. Hareide trekker fram viktigheten av at familien har nettverk rundt seg. Kontakter Hareide har i USA har påpekt dette med individualistiske parforhold, der oss og vårt blir viktig. Det at familien inngår i fellesskap og nettverk utenfor seg selv kan motvirke at familier faller utenfor og blir isolert:

«..veldig viktig med kontekst omkring kjernefamilien; storfamilie, menighet..
..community som de snakker om i USA. Så altså; i hvilken grad har man lokalmiljøer som støtter, eller stormiljøer som gjør at man ikke blir isolert som en sånn liten kjernefamilie.»

Samboerskap

Hareide peker på samboerskapet som ”den store endringen sosiologisk sett når det gjelder forhold”. Han ser det som en stor utfordring, men tenker at det ikke er det at folk skal gifte seg som er viktig. Det som er viktig er å arbeide for parforhold med gode holdninger og verdier. Det er et slikt fokus Hareide løfter fram. Han ser ikke for seg å gå inn å arbeide for å få ned tallene på samboerskap:

«..fra kirkelig hold så må man vel bare se at sånn er det nå og det som er viktig er å jobbe med kvaliteten i samlivet.”

Videre viser han sin tro på at bevisstheten rundt de holdningene og verdiene en lærer om i et PREP-kurs kan gi motivasjon til å gifte seg.

«..vi har jo sett at samboere kommer på kurs og så blir de mer bevisst på dette og så ender de opp med å gifte seg.”

Hareide er ikke så opptatt av hva rammene rundt et parforhold er, men opptatt av at par velger en eller annen form for ramme. Ekteskapet er rammen han løfter fram og det ser ut til å være statistikken som underbygger dette. De som gifter seg går sjeldnere fra hverandre.

«Selv veldig ekteskapslignende samboerforhold med felles barn og det hele, har dårligere prognoser enn par som er gift.”

Det med å gjøre noen grep, noe utenfor paret selv som rammer inn forholdet, i tillegg til den indre forpliktelsen, er noe som løftes fram i PREP;

«..i PREP snakker man om at forpliktelse er på en måte to deler, det er en indre og en ytre greie. Den indre greia er det at vi sier til hverandre, at vi vil bli gamle sammen, det er deg jeg vil ha - No matter what, ikke sant. Og så er det den ytre greia det at vi faktisk lager en ramme rundt parforholdet vårt, vi gifter oss eller vi lager en juridisk avtale eller vi gjør en del ting som setter et gjerde rundt dette livet vårt.”

Hareide legger ikke opp til noen fasit-tenkning når det gjelder det med tida før ekteskapet. Han påpeker hvordan det fort kan bli fordømmende hvis en går inn i dette med samliv før ekteskapet;

«Det er jo så vanlig med en eller annen form for samliv før folk gifter seg at hvis man blir veldig fordømmende på det området så fordømmer man jo 90% av befolkningen ikke sant.»

Ekteskap

Hareide uttaler seg på denne måten om ekteskapet;

«Jeg ser ikke på ekteskapet som veldig sånn hellig i seg selv jeg, sånn teologisk sett, men jeg ser det som en veldig viktig sånn innramming for å stabilisere og forplikte i et parforhold.»

Han trekker fram det kristne menneskesynet – vi er begrenset som mennesker og ekteskapet blir som en hjelp i vår menneskelige svakhet;

«..denne stabiliseringen synes jeg er viktig i seg selv teologisk da, fordi det har noe med det kristne menneskesynet å gjøre, altså jeg mener vi er ikke sånn.. så greie. Så vi trenger liksom den derre hjelpa som en sånn stabilisering representerer da.»

Men tanken om ekteskapet som sakrament og som hellig, det får Hareide problemer med. En rigid tenkning rundt ekteskapet og rundt det å bryte det, blir vanskelig for Hareide å forstå. Den katolske måten å forholde seg til ekteskapet på får denne følgen: ”Da blir institusjonen viktigere enn menneskene.” Så om ekteskapet er en god ordning, trenger det ikke alltid være godt og rett slik jeg tolker Hareide;

«..det er ikke begrunnet ut fra en sånn sakramentsforståelse av ekteskapet liksom, som noe sånn at ekteskapet, sånn rent uavhengig av om det er bra eller ikke, er bra.»

Han trekker opp igjen det kristne menneskesynet som er realistisk; vi mislykkes som mennesker med mål vi setter oss i livet og når vi har rotet det til må vi gjøre de grepene som skal til for å gjøre det beste ut av situasjonen slik som den ble;

«..noen ganger kan ekteskap bli så destruktivt for enkelte par at da må man få lov til å bryte det sånn at man ikke ødelegger hverandre.»

Hareide er ikke så opptatt av ekteskapet som noe som Gud innstiftet eller som noe hellig, men når jeg spør om styrken ved det kristne virkelighetssynet er det tydelig at det kristne menneskesynet er noe som Hareide er opptatt av. Den kristne forståelsen i møte med spørsmål om samliv bygger på et realistisk bilde av mennesket. Han trekker også fram nåden og det optimistiske ved det kristne menneskesynet:

«..at den kristne forståelsen av parforhold og ekteskap og familie er basert på en sånn måte å forstå det å være menneske på som jeg tror er veldig bra inn i en sånn familie- og nærrelasjonssetting, så jeg synes det gir mye, det er realistisk og det er også optimistisk og det er nåde..»

Samlivsbrudd

I tillegg til at Hareide har vært opptatt av at veiledningen skulle ha en positiv vinkling, er han også opptatt av at veiledningens mål ikke skal være at vi skal forhindre alle skilsmisser. Han er enig i at det er viktig å få ned tallene, men dette bør ikke være det overordnede målet og det en velger å profilere seg med. Hareide forteller om sin profil i møte med sin kollega og den diakonale institusjonen han arbeidet innenfor på denne måten:

«Da jeg begynte så var jo Modum bad en diakonal institusjon ikke sant, og Per Arne som teolog var jo også veldig sånn ut fra sin kirkelige tenkning, opptatt av å forebygge skilsmisser. Jeg som ikke var så forankret i det kirkelige, jeg er medlem og alt det der, men jeg har ikke jobbet i kirken sånn på den måten, jeg var vant til å tenke litt bredere, så for meg var jeg mer opptatt av å få gode parforhold uavhengig av brudd eller ikke altså, for noen brudd er det best at det blir uansett..»

Hareide mener at vi bør fokusere på arbeidet for det gode parforholdet og ikke fokusere på at vi motarbeider bruddene. I noen tilfeller er brudd den beste løsningen. Hareide velger å fokusere på de som er i et forhold og som har potensial til å få det bedre sammen som par:

«Det handler også om å få gode parforhold for de som holder sammen. Det er jo noen som lever i krigstilstand i årevis og ikke bryter og som kanskje burde gjort det, fått hjelp til det. Men det er veldig mange eksisterende parforhold som burde få bedre kvalitet helt uavhengig om de blir skilt eller ikke.»

4.3.3 Dokumentanalyse

Kursopplegg PREP

Dette er et hefte utgitt som kursmateriell av Modum bad i 2013 (2. Utgave). Hefte inneholder praktiske verktøy til parforhold og bygger på forskning fra USA og Europa.

Ekteskap

I PREP-kurset gis det ingen gjennomgang av hva ekteskapet er og det forutsettes ikke at de som deltar er gift eller planlegger giftemål. ”Gode og varige samliv” er målet, kommer det fram innledningsvis. Siste kapitel handler om engasjement og forpliktelse; ”Skal vi bli gamle sammen?”. Det listes opp ulike faktorer som PREP-forskerne har funnet ut at gjelder for par som holder oppe engasjementet for hverandre. Etter disse faktorene kommer forpliktelser – krefter som holder et par sammen uavhengig av hvordan det står til med det personlige engasjementet. Et av punktene er moralske betraktninger. Her nevnes ekteskap.

«For eksempel kan et ekteskapsløfte oppleves som moralsk bindende, og skilsmisse uakseptabelt.» «Forpliktelser kan bidra til å holde mennesker i et samliv de ellers ikke ville vært i, på godt og vondt.»¹⁷⁰

Forpliktelse løftes fram som et valg som gir frihet. Ut i fra at ekteskapet ikke nevnes, trenger ikke forpliktelsen å handle om giftemål. Det er ikke ekteskapet som løftes fram, men det å forplikte seg til hverandre generelt. Det å ha noen rammer og det å utelukke andre alternativer løftes fram som noe frigjørende;

«Frihet til å handle innenfor noen rammer – en frihet i å bli befridd fra alltid å skulle velge. ..Det ligger en form for frihet i å ta et forpliktende valg om at vi vil satse på parforholdet.»¹⁷¹

Når det er snakk om hva kjærligheten handler om behandles forskjellen mellom forelskelse og kjærlighet. En kjærlighetsholdning består av anerkjennelse. Innstilling og viljes-aspektet blir avgjørende. Det understrekes at evnen til å gå inn i den andres erfaringsverden er nødvendig

¹⁷⁰ Modum Bad 2013: 84

¹⁷¹ ibid: 85

for at et par skal kunne tåle hverandres utvikling og utfoldelse. «Den ideelle kjærlighet består i å gi og å få»¹⁷² står det. Kjærligheten kan også bli krevende og den kan koste mye.

Budskapet i PREP er at forhold kan bli bedre. Til hvilken pris en skal unngå brudd kan vi ikke finne ut av i en oppskrift utenfor oss selv.

«Hva som er god nok kjærlighet og til hvilken pris man skal leve sammen finnes det ingen oppskrift på. Budskapet i PREP er at det går an å få det bedre.»¹⁷³

Kommunikasjon

Forskningen som PREP bygger på viser at det er dårlig konflikthåndtering som kjennetegner samliv som står i fare for brudd. Kursheftet inneholder redskaper og begreper som skal hjelpe par til å bygge eller gjenfinne et godt forhold.¹⁷⁴ Et kapittel tar for seg det å oppdage konfliktmønstre. Her blir vi presentert for fire «faresignaler». Her følger konkrete beskrivelser og skildringer av hvordan de ødeleggende konfliktene kan oppstå knyttet til de ulike faresignalene. Etter hver beskrivelse følger konkrete tips knyttet til hvordan partene kan ta grep om situasjonen og forhindre den ødeleggende konflikten.¹⁷⁵ De trekker fram noen vanlige forestillinger knyttet til hva som er typisk ved mannlig og kvinnelig opptreden i konflikter. Det vises til forskning som underbygger noen tendenser.¹⁷⁶ Roller som det er nærliggende for oss å gå inn i kan være knyttet til det klimaet vi vokste opp i.¹⁷⁷ Det vises til studier som kategoriserer tre typer par med en konfliktstil som fungerer.¹⁷⁸

Kurset behandler kompleksiteten i kommunikasjon og kommunikasjonsproblemer.

Tenkepause er et konkret verktøy med tilhørende regler knyttet til hvordan en blir enig om pausen og hvordan samtalen blir tatt opp igjen. Denne pausen kan være et virkemiddel når faresignal oppstår. Fem holdninger eller ferdigheter gis som konkrete hjelpemidler for å oppnå trygg dialog. En samtaleteknikk som kan benyttes når en skal snakke konstruktivt om noe, blir kalt tale-lytte-teknikken. Den sammenlignes med «et stillas rundt en bygning under

¹⁷² Modum Bad 2013: 54

¹⁷³ ibid: 54

¹⁷⁴ ibid: 10

¹⁷⁵ ibid: 15-20

¹⁷⁶ ibid: 21

¹⁷⁷ ibid: 22

¹⁷⁸ ibid: 23

oppføring» og er «avtalte regler for kommunikasjon» som kan hjelpe når samtalen er viktig eller vanskelig.¹⁷⁹

Kurset inspirerer par til å bli enige om grunnregler og gir noen prinsipper som skal hjelpe par til å få til de grepene som PREP-kurset lærer dem. Fire stikkord er viktig: repetere, oppmuntre, praktisere og endre. Det krever viljestyrke og innsats for å tillegge seg nye vaner. Oppmerksomheten bør heller rettes mot de tingene en skal begynne å gjøre, enn de en skal slutte med. En blir også rådet til å holde seg til realistiske mål og begrense antall endringer en skal gjøre på samme tid. Raushet når motgangen møter parene vektlegges også. Formelt og firkantet kan det oppleves står det, men reglene kan være gode å ha når det oppstår konflikter.¹⁸⁰

Seksualitet

Kapitlet om sex i kursheftet setter fokus på god kommunikasjon om temaet i forholdet. Det å ikke ha sex fordi det er verdifullt å vente med det, tas ikke opp i veiledningsheftet. Sensualitet trekkes fram som noe med egenverdi på samme linje med seksualiteten. Det er en styrke hvis berøring ikke alltid blir en invitasjon til sex. Hvis det er slik kan kjærtegn utebli når en ikke er klar til sex. Seksuallivet kan være komplisert og hva som kan stå i veien tas opp. Åpenhet og varhet ovenfor hverandre er viktig. Tenkepause trekkes fram som et viktig verktøy for å beskytte tid for nærhet fra konflikter.

¹⁷⁹ Modum Bad 2013: 29

¹⁸⁰ ibid: 49-50

4.4 Oppsummering

Vi har nå sett på Familiefokus og deres veiledning på den ene siden og PREP-opplegget fra Samlivssenteret på den andre. Når det gjelder strategi er Familiefokus opptatt av personlig formidling og at undervisningen inneholder personlige vitnesbyrd fra ektepar. Den Hellige Ånds inspirasjon er viktig og undervisningen omhandler åndelige og bibelske emner. Dette gjenspeiler seg også i undervisningsopplegget hvor bibelhenvisninger preger innholdet og hvor Gud blir henvist til som en person med sterke meninger og følelser knyttet til ekteskapet som Han selv har designet.

Når det gjelder strategien innenfor PREP, står forskning sentralt. Dette er felles for begge tradisjoner, men hos grunnleggerne av PREP ser dette ut til å være det grunnleggende fokuset de hadde da de skulle tilføre norsk samlivsveiledning noe de mente var nødvendig. Faglig tyngde som bygger på empirisk og klinisk forskning, fremstår som det de var på utkikk etter da de kom over PREP-kurset i USA. I analysen av innholdet i kursopplegget ser vi hvordan de har lyktes med det. Her ser vi forskningsbaserte og konkrete løsninger på typiske kommunikasjonsproblemer.

Seksualiteten behandles innenfor de to tradisjonene med ulik tilnærming. Familiefokus sitt kurs er beregnet på par som skal gifte seg eller nygifte. Seksualitet blir dermed et viktig punkt fordi det er viktig for Familiefokus å formidle de bibelske prinsippene rundt seksualiteten. Det understrekes at seksuallivet er hellig og at det hører til innenfor ekteskapet. Familiefokus er opptatt av respekten et ektepar viser ovenfor barna når de er trofaste mot hverandre.

Hareide er mest opptatt av at vi ikke må fordømme mennesker ved å fokusere på noe få mennesker får til; nemlig å leve avholdende fra seksuallivet inntil vi er gift. I PREP-kurset er det først og fremst kommunikasjon rundt temaet i parforholdet som er sentralt. Om det er et parforhold eller et ekteskap er likegyldig i denne veiledningsboken.

Både Sæthren og Hareide ser på samboerskapet som noe som utfordrer samlivet. Allikevel forholder de seg ulikt til denne problemstillingen. Hareide ser på forpliktelse som det viktigste og ekteskap som en kilde til denne. Sæthren ser på ekteskapet som den rammen samlivet var ment å være innenfor. Dette er tydelig i Familiefokus sin veiledningsbok, mens det i PREP-veiledningen bare er forpliktelse i seg selv som vektlegges.

Samlivsbrudd er et punkt som skiller både informantene og kursene fra hverandre. Hareide er opptatt av at det å forhindre skilsmisser ikke bør være fokus. I veiledningsboken til PREP forklares det at det ikke er noe utenfor oss selv som kan avgjøre når et forhold koster for mye. Hos Familiefokus formidler Sæthren tanken om Guds velsignelse over ekteskapet som en motivasjon til å jobbe for forholdet. Guds ord blir en hjelp for kristne til å overhøre alle stemmene i samfunnet. I veiledningsboken til Familiefokus leser vi at Gud hater skilsmisse.

Vi ser at informant og opplegg innenfor hver institusjon kommuniserer en tanke om målgruppe, vektlegging av kristelig forankrede begrunnelser, en tilnærming til rammer og en vektlegging når det kommer til fellesskapsorienterte verdier. De to institusjonene er ulike og «møtes» i drøftingskapittelet gjennom fire vurderingskriterier.

5 Drøfting

5.1 Vurderingskriterier

I empiri-kapittelet har jeg tatt for meg de to veiledningstradisjonene hver for seg. Jeg har også behandlet intervjuene og dokumentene hver for seg. Her i drøftingskapittelet skal jeg se resultatene og vurderingene mine opp i mot hverandre. På denne måten møtes empirimaterialet mitt. Jeg har valgt noen vurderingskriterier som materialet møtes igjennom. Jeg spør følgende spørsmål:

- ❖ Hvilken strategi legges det opp til fra institusjonenes side når det gjelder fokus og målgruppe?**

- ❖ På hvilken måte vektlegges kirkens egenart og den kristelig forankrede begrunnelse i samlivsspørsmål?**

- ❖ På hvilken måte kommer tydelighet i forhold til verdien av rammer fram?**

- ❖ Hvordan balanseres individualistiske og fellesskapsorienterte verdier i oppleggene og tankegangen?**

5.2 Tolkninger av funnene i analysen

5.2.1 Strategi

De to tradisjonene jeg har tatt for meg reflekterer ulikt når det gjelder framgangsmåte, formål og målgruppe. Dette er punkter som tydelig skiller dem. Derfor har jeg valgt å ta dette opp som et av vurderingskriteriene i drøftingen. Familiefokus har den kristne familien som sitt fokus og er opptatt av å styrke denne. Målet er at kristne skal utrustes til gode samliv og ha kapasitet til å leve ut det kristne kallet. Da målgruppen er definert som kristen blir dermed ikke-kristne heller målgruppe knyttet til misjonskallet. Dette faktum handler om at samlivsengasjementet springer ut av en evangeliserings- og misjonsbevegelse. (se 4.2.2)

PREP-kurset sikter annerledes. De ønsker å nå bredt ut og er opptatt av at veiledningen ikke skal være forbeholdt kirkens folk. Dette kommer fram når Hareide forteller om avklaringen i forhold til hvem PREP-kurset skulle ha som målgruppe. I møte med biskopene ble det klart at dette ikke var noe kirken skulle ha for seg selv. (se 4.3.2) Begrunnelsen for å velge en profil som ikke er spesielt kirkelig var viktigheten av gode samliv i hele samfunnet. Hele samfunnet ble valgt som målgruppe. Hareide framhever tanken om at ingen som deltar på kurs skal trenge å kjenne på noe anstøt. Begrunnelser knyttes ikke til bibelsteder, men bygger på et kristent menneskesyn. (se 4.3.2) I USA der kurset har sin opprinnelse er det to ulike kurs. Et hadde kristent innhold og var rettet mot menigheter, mens et annet var sekulært. Dette sier noe om vurderingen som måtte gjøres da kurset skulle forneskes. Det er tydelig i intervjuet med Hareide at han er opptatt av å nå alle par. Strategier knyttet til å legge opplegg til kirkelig vigsel, eller andre opplegg som er forbeholdt en mindre andel av par i landet vårt, er ikke det som verdsettes høyest hos Hareide. (se 4.3.2)

Familiefokus har en nokså tydelig måte å uttrykke seg på når det gjelder hva som er godt og rett. I veiledningen som Familiefokus gir til par som skal eller akkurat har giftet seg, ser vi en tydelig forståelse av at prinsippene handler om Guds standarder for samlivet. (se 4.2.3)

Familiefokus har kristne i sin målgruppe og veiledningen er dermed ikke tilpasset mennesker som ikke identifiserer seg med kristen tro. Vi kan si at Familiefokus har en nokså konservativ holdning i forhold til det vi ser hos PREP. Hareide som person har liberale synspunkter, noe som gjenspeiles i PREP-veiledningen som han selv var med og utformet. (se 4.3.2 og 4.3.3) Røthing så i sitt materiale at jenter i kristne miljøer kunne legge merke til en annen måte å

tilnærme seg undervisning om seksualitet når undervisningen ble holdt for «ikke-kristne». Observasjonene gikk ut på at denne undervisningen var mer åpen og ga mer rom for refleksjonen rundt hva som var det gode og riktige. I møte med unge mener Røthing at utviklingen av deres egen etiske dømmekraft må gå foran. (se 3.2.2) Tilliten til menneskers egen etiske dømmekraft kommer tydeligere frem i PREP-opplegget enn i Familiefokus. I PREP behandles ikke spørsmål rundt rett praksis når det gjelder grenser og rammer. Fokuset ligger på viktigheten av forpliktelse som verdi. Valg av virkemidler som forsterker forpliktelse i et forhold overlates til paret selv. PREP retter sitt fokus mot kommunikasjon. Forskningsarbeid har resultert i praktiske modeller og fremgangsmåter som skal fremme kommunikasjonen hos par. Familiefokus på sin side legger vekt på retningslinjer knyttet til Guds plan for ekteskapet og de faktorer som hegner om enheten et ektepar inngår i.

Familiefokus har leir som en vesentlig del av sitt tilbud. Familieleirer er arenaer for hele familien hvor foreldre får undervisning om både samliv og rollen som foreldre. Det praktiske aspektet er viktig. Det er et mål at familiene skal oppleve at de som familie utvikler noe på leir som kan videreføres hjemme. Sæthren forteller om omprioriteringer hos sin egen far da familien hadde vært på familieleir. Han opplevde at familien ble en høyere prioritet. Begrepet ”tidsklemme” fra sosiologisk teori beskriver mange familiers hverdag. Tidsdimensjonen ved den fleksible kapitalismen setter familiens stabilitet og prioriteringen av denne i fare, skal vi tro Richard Sennett. (se 2.5) Familifokus ønsker å styrke fellesskapet i familien og er opptatt av å vise det barn og voksne kan utrette i fellesskap. (se 4.2.2)

Dette er også et punkt som skiller de to tradisjonene. I samlivsveiledning som Familiefokus gir får familieliv og barneoppdragelse plass. Opplegget jeg har analysert er rettet mot unge par og har paret i sentrum og skiller seg dermed ikke så mye fra PREP kurset på dette punktet. Allikevel trekker jeg fram dette som en forskjell fordi viktigheten av familie gjennomsyrrer Familiefokus og tilbudene deres. Behandling av foreldrerollen er utelatt fra PREP sitt opplegg. PREP er samlet sett mer nøytralt slik at det kan passe til mennesker i alle livfaser og situasjoner. Det passer for heterofile og homofile, barnløse og eldre.

Et annet punkt som skiller institusjonene er målsetting. Hareide er opptatt av at det er strategisk lurt å ikke vektlegge færre skilsmisser som målsetting. Her har han opplevd at mange kristne er opptatt av å avverge skilsmisser. Det er viktig å ha i bakhodet at skilsmisse noen ganger er den beste utveien. Det å velge å profilere et opplegg med en målsetting om

gode forhold er en bedre strategi etter Hareides mening. (se 4.3.2) Familiefokus ser ikke ut til å være opptatt av dette på samme måte. De ser på skilsmisse først og fremst som en tragedie. I veiledningsboken jeg har analysert kommer Guds avsky ovenfor skilsmisse fram. (se 4.2.3) Her savner jeg en forklaring knyttet til unntakene, der Gud umulig kan være uenig i skilsmisse som utvei. Sæthren tar høyde for unntakene i intervjuet, men i veiledningsboken uteblir dette forebeholdet. (se 4.2.2)

5.2.2 Begrunnelse

Når det gjelder begrunnelser som tas i bruk i veiledningen innenfor de to tradisjonene, ser vi to ulike prioriteringer. PREP velger å begrunne prinsipper og retningslinjer innenfor samliv allment. Samlivssenteret ved Modum bestemte at PREP-kurset ikke skulle profilere seg kirkelig og dermed er treenigheten og bibelske henvisninger utelatt fra kurset. (se 4.3.2) Familiefokus har derimot en klar tanke om at Guds ord og inspirasjon - ved Den Hellige Ånd, er kilden til å forstå hensikten og rammene samlivet skal fungere innenfor. Det åndelige aspektet er fremtredende i Familiefokus sitt perspektiv på samlivet. I ekteskapet inngår man i en åndelig enhet. De er opptatt av det bibelske fundamentet som ligger til grunn for ekteskapet; paktsbegrepet og tanken om den ubrytelige åndelige enheten. Den hjelpen vi kan hente hos Den Hellige Ånd og hos Gud trekkes ofte frem i veiledningsboken. Den Hellige Ånd hjelper et ektepar med å ikke leve egoistisk. (se 4.2.3) Det vektlegges også at undervisningen skal være inspirert av Den Hellige Ånd. (se 4.2.2) Når det gjelder dette skillet mellom PREP og Familiefokus sine kurs, er det interessant å se uenigheten innad i Samlivsutvalget i Den norske kirke. Her stiller de seg forskjellig når det gjelder vektleggingen av Den Hellige Ånd og dennes betydning i etiske spørsmål. For noen i utvalget er det viktig å få med at vi som kristne har fått en ny identitet og at dette gir oss et ansvar, slik Paulus skriver i brevene sine. (se 3.1.5)

I intervjuet med Hareide trekkes den kristne tanke om ekteskap og samliv fram som en ressurs knyttet til et realistisk og samtidig optimistisk menneskesyn, der nåden er viktig. Hareide er opptatt av å understreke at institusjonen ikke må bli viktigere enn menneskene. I en fallen verden må vi gjøre det beste ut av det som ikke blir godt, mener han. (se 4.3.2) Når Willy Pedersen viser til Habermas sitt begrep om religion som kulturell ressurs, handler det ikke om

styrken ved en guddommelig kraft, men om at religionen kommer til uttrykk i gode valg og innebygde normer. (se 3.2.3) Habermas beskriver europeiske samfunn som post-sekulære samfunn fordi den offentlige bevisstheten har justert seg til en virkelighet der trossamfunnene eksisterer midt i de sekulariserte omgivelsene. Habermas påpeker med henvisning til Jose Casanova at religionen ikke nødvendigvis mister sin innflytelse og relevans selv om den blir individualisert. Den kan fortsatt ha innflytelse innenfor det politiske, i kulturen og i menneskers personlige livsførsel.¹⁸¹ Kirker og religiøse organisasjoner er med og tolker samfunnet og bidrar med sine argumenter, samme om de er upassende eller overbevisende. Det pluralistiske samfunnet, der verdikonflikter er hverdagskost, møter bidragene på en forståelsesfull måte, mener Habermas.¹⁸²

I kirkelandskapet i Norge er det ulike teologiske retninger som møter samfunnets utvikling på forskjellige måter. Peter Berger bruker begrepene deduktiv-, reduktiv- og induktiv tilnærming, mens Woodhead og Heelas har kommet med begrepene «religions of difference», «religions of humanity», og «spiritualities of life». Hareide representerer etter min mening en reduktiv tilnærming og «religions of humanity». Hareide og PREP-opplegget vurderer menneskelig fornuft høyt. Sæthren har en sterkere vektlegging av at mennesket trenger å bli veiledet av Guds bud og Ånden. Dermed plasserer jeg hans teologiske tilnærming i kategorien «religions of difference» og tilnærmingen er deduktiv. (se 3.2.1) Samlivsrapporten, som Samlivsutvalget skrev på vegne av Den norske kirke, er opptatt av å forklare at rapporten ønsker å bidra med «en allmenn tolkning av det vi alle sammen har en opplevelse av». Poenget er å «se den kristne troen i lys av allmennmenneskelig livserfaring.» (se 3.1) Dette viser at menneskelig livserfaring veier tungt når det skal avgjøres hvordan Den norske kirke skal forholde oss til samliv i dag. På noen punkter er Samlivsutvalget delt og det vitner om ulike teologiske tilnærminger.

Når en skriver om Guds tanker rundt samliv er det viktig å vite at det ligger et ansvar når en formidler noe på vegne av Gud. Røthing påpeker i sine studier at unge jenter har opplevd kristen undervisning som enveiskommunikasjon der de ikke turte å komme med innvendinger eller spørsmål. (se 3.5.2) Styrken ved kursopplegget til Familiefokus er at det holdes av et veilederpar ovenfor et annet par. Her kan paret komme med spørsmål og innvendinger.

¹⁸¹ <http://www.signandsight.com/features/1714.html>, 18.07.2008

¹⁸² *ibid*

PREP-kurset inneholder kommunikasjonsmetoder og virkemidler for godt samspill og etiske vurderinger overlates til paret.

Familiefokus argumenterer ut fra et kristent virkelighetssyn og har kristne som målgruppe. Det gode samlivet henger uløselig sammen med den kristne virkelighetsforståelsen, da Gud designet samlivet mellom mann og kvinne. Når PREP har valgt å argumentere allment og å se på samliv med et vitenskapelig fokus, kan denne undervisningen brukes i hvilken som helst sammenheng. Familiefokus benytter seg av PREP-kurset og mange av kurholderne i Familiefokus er PREP-sertifisert. Innenfor Familiefokus er en opptatt av Bibelen som den viktigste ressursen når det gjelder samliv. Dermed mangler PREP det Familiefokus ser på som det viktigste.

5.2.3 Rammer

Vi ser i PREP og Familiefokus en enighet om at samboerskapet er en stor utfordring for samlivet. De to institusjonen tenker allikevel ulikt når de ser på denne utfordringen. PREP har ikke som mål å arbeide for flere giftemål og Hareide mener at kirken bare må innse at samboerskapet er utbredt. Det beste vi kan gjøre som kirke er å begrunne viktigheten av å dyrke forpliktelse i et forhold. På denne måten vil ekteskapet fremstå som attraktivt og verdifullt. Det beste vil være om ekteskapet fungerer som en naturlig følge av en økt bevissthet om verdien av forpliktelse. (se 4.3.2) Familiefokus tenker annerledes. Her framstilles samboerskapet som en trussel og noe vi trenger å jobbe mot for familiens beste. Utprøving og åpne utveier har ingen hensikt slik Sæthren ser det. (se 4.2.2)

På samme måte som Sæthren og Hareide tenker ulikt rundt samboerskap, ser vi en uenighet innad i Samlivsutvalget. Noen ønsker å anerkjenne samboerskapet som en god ramme rundt samliv. Ekteskapet løftes opp som den foretrukne samlivsformen, men noen ønsker altså å se på samboerskapet som en ansvarlig samlivsform på vei inn i ekteskapet. (se 3.1.3) Sæthren formidler Familiefokus sin tydelige tilnærming til spørsmålet om samliv før ekteskapet. Sæthren mener at både seksuell og samboerskap før ekteskapet ikke har noe for seg. (se 4.2.2) Selv om Familiefokus er tydelige i dette spørsmålet, kan det virke som at det i mange sammenhenger er vanskelig med tydelighet her. Willy Pedersen påpeker en «på den ene og på

den annen side-tone» i en utredning der seksual- og samlivsetiske spørsmål skulle drøftes av et utvalg fra organisasjoner i Indremisjonen og frikirker. Her åpnes døra til samboerskap på gløtt i Pedersens øyne. (se 3.2.3) Det er kanskje ikke så rart når vi vet at 9 av 10 inngår samboerskap første gang de flytter sammen med en partner. (se 2.1)

Zygmunt Baumann peker på utfordringen som ligger i at det er det uforpliktende forholdet som dominerer i samfunnet vårt. (se 2.1) Det understrekes både hos Familiefokus og i PREP at forpliktelse er en viktig nøkkel for å lykkes i samlivet. Det som skiller PREP fra Familiefokus, er at PREP ikke går inn og er spesifikke i forhold til hvordan en bør forplikte seg. Det viktigste her er at forholdet har forpliktelse som en verdi. Grepene som gjøres for å underbygge forpliktelsen er det opp til paret å bestemme seg for. (se 4.3.3) I Familiefokus løftes ekteskapet opp som den rammen vi skal ha rundt et samliv. Ekteskapet er en pakt og i inngåelsen av denne velsignes samlivet. (se 4.2.3)

Det å fordømme seksuelle erfaringer før ekteskapet vil gjøre at vi fordømmer 90% av befolkningen påpeker Hareide. Derfor fokuserer han ikke på slike prinsipper, men holder seg til et fokus på det gode forholdet. Han tenker på dette som den beste strategien for å kunne ha en positiv innvirkning på samliv. (se 4.3.2) Familiefokus er på sin side opptatt av tydelige rammer rundt seksualiteten og tenker ikke på prinsippene som utgått på dato. (se 4.2.2) Vi omgis av et samfunn der sex fremstilles som løsrevet fra rammer. Giddens forklaring av den seksuelle revolusjonen som går ut på at seksualiteten er blitt plastisk og et karaktertrekk ved selvet, stemmer med det frie seksuallivet som idylliseres i samfunnet vårt. Her blir seksualiteten en del av vår identitet og noe ved selvet vi skal undersøke for å vite noe om oss selv. Mer frihet og spillerom knyttet til seksualitet henger sammen med flere faktorer. Den er løsrevet fra fastsatte rammer, fra fruktbarhet og den trenger ikke å innebære et ønske om dypere kontakt og forening med seksualpartner. Unge har en mangfoldig seksuell praksis og de fleste er seksuelt erfarne når de gifter seg. Denne tendensen kunne Rubin se i sine undersøkelser allerede i 1989. (se 2.3)

I «Å bli ett», Familiefokus sitt kurs, kommer det tydelig fram at skilsmisse ikke anses som en utvei. Samlivsbruddet er alvorlig. Det er sterke ord som benyttes når Guds følelser rundt samlivsbruddet forklares. Når pakten brytes er dette imot Guds vilje. Innstillingen i møte med pakten skal være at vi skal utholde alle utfordringer som forholdet vil bringe oss inn i. Når vi inngår en pakt skal vi ikke forholde oss til brudd som en utvei. Dette er en motvekt til dagens

holdninger når vi ser hva Baumann sier. Baumann påpeker endringen fra at vi tidligere så på samliv som noe uten utveier, til at vi i dag generelt ikke blir kommandert til å forbedre eller reparere det som ikke fungerer som det skal. I våre parforhold balanserer vi mellom frihet og trygghet slik Baumann ser det. Dette er en tvetydighet han mener ikke blir tatt hensyn til i samlivsveiledning. (se 2.1) Dette kommer jeg tilbake til under det neste vurderingskriteriet hvor balansegangen mellom fellesskapsorienterte verdier og individualistiske verdier tas opp.

Hareide er opptatt av at skilsmissem i noen tilfeller er det beste. Familiefokus er enige i dette, men dette kommer ikke frem i veiledningsboken. Her oppgis tre grunner til at Gud hater skilsmisse. Skilsmisse er brudd på en pakt, opprivende for mennesket og oppløsning av en familie. (se 4.2.3) I denne boken kommer ikke nyansene fram. Hareide prater om realiteten vi lever i når jeg intervjuer han. Det som sies i tilknytning til dette temaet i PREP-opplegget, er at det ikke finnes noen oppskrift på hvilken pris en skal tåle for å holde sammen. (se 4.3.3) På samme måte som Hareide snakker om at institusjonen ekteskap ikke må gå foran menneskene, trekkes det fram i kirkens utredning «Sammen», at vi noen ganger bare må velge den beste utveien. De ser på «Luthers understrekning av at den perfekte ekteskapsordningen» som en utopi. (se 3.1.2) Vi må gjøre det beste ut av de forutsetningene vi lever under i denne verden. Dermed må rammene være oppløselige til det beste for menneskelig fungering, selv om rammene i seg selv er gode.

5.2.4 Fellesskap og individualisme

Sæthren forteller i intervjuet om sitt personlige møte med Familiefokus sitt arbeid. Han nevner spesielt forandringen han så hos sin far. Faren ble mer opptatt av familien og brukte ikke lenger så mye tid på andre ting. Han beskriver det som kom inn i familien som en «vifølelse». (se 4.2.2) I veiledningsboken «Å bli ett» legges det vekt på evnen til å legge bort sitt eget for fellesskapets eller parets beste. I forberedelsene til ekteskapet ser vi her at det er viktig å reflektere over hva det kan være nødvendig å forlate knyttet til singellivet. (se 4.2.3) Kurset behandler temaet «å bli ett» på en praktisk og omfattende måte. Parets bakgrunner og kommunikasjonsstil blir tatt opp til refleksjon og flere steder blir en utfordret til å vurdere sin egen væremåte og den «plassen» en tar i forholdet. «Å bli ett» ser på roller i ekteskapet og

forklarer at mannen, etter Guds orden, skal være hjemmets hode. Ektefellene skal arbeide for å være enige og kvinnen skal kunne kjenne det som en befrielse at mannen tar ansvar dersom de ikke blir enige. Jesu holdning til menigheten er mannens forbilledlige holdning til sin kone. (se 4.2.3) Denne tanken i «Å bli ett» finner ikke gjensvar i PREP-heftet. Mannens posisjon som leder av familien gjør at dette opplegget tipper i en retning av fellesskapsorienterte verdier slik Braut beskriver dem. (se 3.1.6)

Veiledningsboken «Å bli ett» påpeker at det er viktig at begge får være individer. Det som allikevel veier tyngst i denne boken er det som handler om å gi av seg selv uselvvisk og det å ofre sitt eget for fellesskapet. Selvbegrensning og felleskapets realisering er verdier Braut knytter til de fellesskapsorienterte verdiene. I Baumans metafor hører disse til under sikkerheten på andre siden av frihet. (se 3.1.6) I inngåelsen av en pakt som ekteskapet er, handler det ikke om hva jeg kan få ut av det, men hva jeg kan gi inn. Forpliktelse til kollektivet er en annen verdi Braut nevner. Familiefokus løfter fram en forståelse av at «paktskjærligheten» i ekteskapet innebærer at vi skal leve for Gud og deretter for ektefellen. Det å arbeide for enhet løftes høyt og som ektepar skal en bli en enhet på mange områder. Ekteparet blir en åndelig enhet, de knyttes til hverandre i identitet, i beslutninger, i roller, økonomisk og i forhold til mål. (se 4.2.3) Forankring og tradisjon hører også til under Brauts fellesskapsorienterte verdier og kan beskrive det som gjenspeiles i Familiefokus sitt syn på roller.

De fellesskapsorienterte verdiene kan vi også se i PREP. Kjærligheten kan kreve mye av oss, men vi kan få det bedre hvis vi jobber for det, er budskapet i PREP. Kjærligheten handler om å gi og å få. Hvor mye det skal koste før det ikke er verdt å jobbe for kjærligheten lenger, kan ikke kilder utenfor oss selv gi, leser vi i heftet. Det understrekes at evnen til å gå inn i den andres erfaringsverden er nødvendig for at et par skal kunne tåle hverandres utvikling og utfoldelse. (se 4.3.3) Selvrealisering, valgfrihet og fornyelse er individualistiske verdier Braut nevner og som bidrar til friheten i Baumans metafor. Samlivsutvalget i Den norske kirke mener at det å bidra til den andres selvrealisering er en god måte å bidra til sin egen selvrealisering. Så lenge partnerens selvrealisering ikke bare blir et middel for å oppnå egen selvrealisering, ser de ikke på dette som et problem. Denne tenkningen mener Braut bidrar til at kirkens kommunikasjon kan vise til en ballanse på spissen i Baumans metafor. (se 3.1.6)

Ulrick Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim ser på kjærligheten som dagens religion. I kjærligheten skal vi finne oss selv og valg vi gjør blir rettferdiggjort av denne jakten. Vi har høye tanker om samlivet, men for mange innebærer kjærlighetslivet en langvarig jakt på den «sanne» kjærligheten. (se 2.4) Lederen for Familiefokus mener at det er forhold som ikke har livets rett. I disse tilfellene er han usikker på om forholdet var godt i utgangspunktet. Det ligger sterkt i oss at vi skal følge hjertet vårt, men noen ganger skal vi være litt forsiktig her, påpeker Sæthren. Noen ganger må fornuft og vilje få oss til å velge det gode. I stedet for å jage etter å være lykkelig, er Sæthren opptatt av at fokuset vårt heller skulle være å *gjøre* lykkelig. (se 4.2.2) Dette er i tråd med den balansen Braut ser i «Sammen». Det å bidra til den andres selvrealisering er det beste vi kan gjøre, som også bidrar til egen selvrealisering. (se 3.1.6)

5.3 Diakoniens muligheter

En egen del av drøftinga har jeg valgt å vie diakonien. Dette er naturlig når avhandlingen har et diakonalt siktemål. Innledningsvis så jeg på Diakoniplanen i Den norske kirke. Den norske kirke har en definert diakontjeneste og utarbeidede retningslinjer for dette arbeidet. Diakoni er noe alle kristne kirkesamfunn er opptatt av og et begrep som vi har fra de første menighetene. Samlivsveiledning er en diakonal utfordring for hele den kristne kirke.

Den norske kirke er opptatt av å være en folkekirke. I folkekirken er det flere medlemmer som ikke er så aktive. Dette er annerledes i andre kirkesamfunn. Jeg har analysert to ulike veiledningstradisjoner som fungerer ulikt i forskjellige diakonale settinger. PREP er designet til folkekirken. Her kan alle medlemmer komme på kurs uten å føle anstøt eller fordømmelse. Det er et nøytralt kurs som tar for seg samtaleteknikk og forskningsbaserte betraktninger på samliv som bygger på et kristent menneskesyn. Familiefokus har kurs som bygger på en overbevisning om Guds design for samlivet og den åpenbaringen Den Hellige Ånd gir oss, også på dette området. Dette gjør Familiefokus sitt kurs tilpasset den kristne tilhører og de er tydelige på at det er kristne som er målgruppe for deres arbeid. Dermed er Familiefokus et kurs som inspirerer den kristne familie til å leve godt sammen og få mest mulig ut av de muligheter som ligger i å ha en overgivelse til Guds hensikter.

Det å bidra til åpenhet innenfor menighetsfelleskap, og i landet vårt generelt, er et viktig verktøy. Her tenker jeg at Familiefokus bidrar i måten de legger opp undervisningen. I Familiefokus legges det vekt på at kursholdere er personlige når de underviser og forteller om sin personlige reise knyttet til erfaringer i samlivet. Åpenhet om samlivsutfordringer kan være utfordrende å få til. Min påstand er at det er virkningsfullt med ledere som går foran som eksempel når det gjelder å dele personlige erfaringer. Dette tror jeg kan bidra til å skape åpenhet om vanskeligheter i samlivene våre. Når åpenheten oppstår først når bruddet er et faktum går vi glipp av de mulighetene som ligger i å søke hjelp på et tidligere tidspunkt, eller i det å arbeide kontinuerlig med kvalitet i samlivet.

Det kan argumenteres for at mennesker som lever i samliv er en spesielt utsatt gruppe med tanke på mulige samlivsbrudd og konsekvensene av disse. Det er mange som lever i samliv og mange som vil inngå i målgruppen dersom diakonien setter fokus på samliv. Helt fra vi er unge er samlivsundervisning, åpenhet og gode råd verdifulle. I ungdomsårene står vi ovenfor mange utfordringer og valg knyttet til samhandling med andre og i utforskning av tiltrekning og seksualitet. I Røthings forskningsresultater fra noen år tilbake merker jeg meg at mange, som nå er i de eldre generasjonene, har opplevd kristen veiledning som mangelfull. Mange vil kanskje omtale den som utydelig, andre som altfor tydelig. Når den beskrives som tydelig er det kanskje i mangel på åpenhet, dialog og andre innfallsvinkler enn grensene. Undervisning der dialogen og anerkjennelse av ungdommenes følelser og drifter får større plass er et svar på det behovet Røthing har satt fingeren på i møte med sine informanter. (se 3.2.2) I diakoniplanen løftes det frem spørsmål om en rådgivningstjeneste for ungdom er noe diakonien kan gi mulighet for. «Hjelp og støtte i vanskelige valgsituasjoner» er beskrivelsen av hva en slik tjeneste kunne bidra til. (se 1.1.2)

Er det slik som Willy Pedersen sier det om samboerskapet, at døren åpnes på gløtt? Dette indikerer en vaghet og en usikkerhet knyttet til samlivsetikken og retningslinjene som kirken står for. I Samlivsrapporten der Den norske kirkes tanker om samliv formidles, er utvalget delt. Noen vil anerkjenne samboerskapet som en ansvarlig ramme der ekteskapet er målet. Andre mener at ekteskapet er det eneste rette når det kommer til samliv. (se 3.1.3) Pedersens kommentar gjelder en utredning gjort av et utvalg som ble oppnevnt av ulike lutherske organisasjoner og en del frikirker i 2010. Også her kommer altså usikkerheten knyttet til dette punktet frem. (se 3.2.3) Diakonien sin oppgave i møte med samlivsutfordringer, vil ikke være å avgjøre hva som er rett, men å arbeide for det gode samlivet for de som oppsøker kirken. Hvis diakonien blir for opptatt av teologi er faren at de mister kontakt med de som kunne fått et bedre samliv og kanskje giftet seg som et resultat av en bevisstgjøring av verdien av rammer. Dette er i tråd med Hareides tanker rundt PREP-kurset. (se 4.3.2) Ekteskapet som den beste rammen rundt samlivet er Samlivsutvalget og begge informantene enige om. Det å kunne samles rundt det en er enige om på tvers av ulike teologiske tilnærminger og trossamfunn tenker jeg må være et viktig grep for å kunne utgjøre en forskjell på dette feltet. Slikt samarbeid vektlegges i diakoniplanen. (Se 1.1.2)

6 Konklusjon

Det er ulike måter å forholde seg til samlivsspørsmål, til begrunnelser for retningslinjer, til vektlegging og konkretisering av rammer, til strategier og målsettinger for kirkelig veiledning. Mine observasjoner begrenser seg til to ulike tenkemåter. Disse demonstrerer et spenn innenfor samlivslandskapet. Begge perspektiver bidrar med noe verdifullt når jeg prøver å si noe om kirkens møte med samlivsutfordringer.

Når det gjelder del-problemstilling 1; «Hvilke tilpasninger er nødvendige i forhold til endringer innenfor feltet og i samfunnet?», mener jeg det er nødvendig med en gjennomtenkning av dette med nye samlivsformer for å kunne være «på nett» med tilhørere. Det uforpliktende forholdet og den individualistiske tidsånden får skylden for at samlivsbrudd er vanlig. I møte med dette er det viktig å tenke på hvordan undervisningen kan være relevant og «overbevisende» for dagens mennesker. I PREP har en valgt å skygge unna spørsmål om kristen moral. PREP har vært opptatt av å argumentere allment. I Familiefokus ser vi en tydelighet når det kommer til kristen moral og Bibelen som høyeste autoritet.

I møte med del-problemstilling 2; «Hvordan bør kirken tenke etisk og teologisk rundt ekteskap i dag?» har jeg i avhandlingen skissert ulike teologiske tilnærminger som gir ulike etiske svar i møte med endring. Den norske kirke favner ulike teologiske retninger, der liberale og kulturåpne holdninger får rom. Representanten jeg intervjuet fra PREP viser en relativt liberal holdning i samlivsspørsmål. Innenfor Familiefokus ser vi en mer kulturkritisk holdning, en vektlegging av den kristne tradisjonens tyngde og menneskets behov for retningslinjer og rammer i møte med samlivet. I denne sammenhengen er teologien avgjørende og Guds ord har autoritet. Når det gjelder veiledning for unge har jeg sett at fravær av egen refleksjon rundt etiske spørsmål kan gjøre det vanskelig å leve etter kristen etikk i møte med samlivet. Det å være i dialog kan være et vågestykke for kirken, men det er noe kirken utfordres til i møte med et pluralistisk samfunn.

Besvarelsen på del-problemstilling 3; «Hvilke målsettinger og strategier ligger til grunn for utarbeidede kirkelige samlivs-opplegg i dag?» innebærer et stort spenn. Med det samme ønsket om å bety en forskjell for samlivet, kan en gå inn med nokså ulik målsetting og strategi. Dette spennet ser vi mellom de to tradisjonene jeg har behandlet. Familiefokus

ønsker å gjøre en forskjell i landet som helhet, men går fram på en annen måte enn det grunnleggerne av det norske PREP-kurset har valgt. Familiefokus har den kristne familie som sin målgruppe og kurs innenfor denne institusjonen løfter fram Bibelens autoritet og Den Hellige Ånd som en ressurs i samlivet. I PREP ble det tatt en beslutning om å unngå en kirkelig profil i håp om å kunne nå alle par. Familiefokus tenker seg en smitteeffekt rundt kristne par og familier som lever etter Guds prinsipper for samliv. PREP sin strategi er å møte alle par uansett forutsetninger, meninger og verdier, og på denne måten oppnå gode samliv i tråd med det kristne menneskesynet.

Etter å ha sett på delproblemstillingene hver for seg kommer jeg nå med mine oppsummerende refleksjoner knyttet til hovedproblemstillingen; «På hvilken måte bør kirken møte utfordringer innenfor samlivsfeltet?» Jeg mener spennet jeg har vært vitne til i mine observasjoner er en styrke for kirkelig samlivsveiledning. Kirken bør etter min mening inneha veiledning av begge slag. Når vi skal leve godt i samliv er vi avhengig av at det vi holder for godt og sant fremholdes av forbilder og institusjoner utenfor oss selv. Her vil det da være noen som er ansvarlig for den faglige og tidsriktige aktualiteten i det vi selv holder for sant. Familiefokus sørger for at det kristne paret og den kristne familien finner inspirasjon og kan få hjelp til å leve etter de prinsipper de selv holder for gode. PREP på sin side gir par som ikke har et kristent ståsted, eller som har mer liberale holdninger, et tilbud der de kan få det bedre i samlivet ved kunnskap om kommunikasjonsmetoder utarbeidet gjennom forskning. Disse tradisjonene utelukker ikke hverandre. De beriker kirkens møte med samlivsutfordringer på hver sin måte. PREP-kurset er skreddersydd for Den norske kirke som åpen folkekirke. Familiefokus er et tilbud som passer aktive kristne i Den norske kirke og i kirkelandskapet ellers.

De to tradisjonene jeg har sett på, er forbilledlige på flere måter. Jeg vil fremheve den proaktive tilnærmingen til samlivsproblemer, åpningen for refleksjon og formidlingen av erfaring og forskning innenfor samliv. Når det gjelder menighetsdiakonien har den mulighet til å bidra til at menigheter blir åpne og trygge fellesskap med møteplasser der par og familier står sammen midt i dagliglivets utfordringer. Diakonien utfordres til å legge til rette for at menigheter blir oppmerksomme på tilbud innenfor samlivsveiledning og opptatt av denne tematikken.

Referanseliste

Braut, Ingvild (2013): *Sammen» - for hverandre*, masteravhandling, MF. Hentet fra:
<http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/161135>

Ellingsæter, Anne Lise, Widerberg, Kari (2012): *Velferdsstatens familier – nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Ellingsæter, Anne Lise, Leira, Arnlaug (2004): *Velferdsstatens familier – utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Familiefokus: <http://www.familiefokus.no>

Fredriksen, Synne (2013): Slik som jeg var – en ekskristen blogg: Hva hvis? Fra det trygge til det ukjente. Hentet fra: <http://sliksomjegvar.blogspot.no>

Frønes, Ivar (2001): *Handling, kultur og mening*. Bergen: Fagbokforlaget

Giddens, Anthony (1994): *Intimitetens forandring – seksualitet, kærlighet og erotik i det moderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag

Grønmo, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Habermas, Jürgen (2008, 18.juni): Notes on a post-secular society. Hentet fra:
<http://www.signandsight.com/features/1714.html>

Johnson, Dagny Kristine, Trysnes, Irene (2010): Hot sex : verdt å vente på?, i Repstad, Pål, (red), *Norsk bruksteologi i endring – tendenser gjennom det 20.århundre*. (s.57-78), Trondheim: Tapir Akademiske Forlag

Jupe, Albert og Jeanette (2013): *Å bli ett*. Oslo: AIT

Kirkerådet (2008): Plan for diakoni i Den norske kirke. Hentet fra:

https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/plan_diakoni_2010_bokmaal.pdf

Lærum, Kristin Tafjord (2013): *PREP for dere*. Vikersund: Kildehuset Modum Bad

Modum Bad: <http://www.modum-bad.no>

Noack, Turid, Lyngstad, Torkild Hovde (2012): «Samlivsrevolusjonen», i Ellingsæter, Anne Lise, Widerberg, Karin, (red), *Velferdsstatens familier – nye sosiologiske perspektiver*. (s. 55-75), Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Pedersen, Willy (2005) *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget

Pedersen, Willy (2012): Guds grep – Kristendom, sex og samliv, i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Vol.53(03), 295-316

Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget

Repstad, Pål (2010): *Nork bruksteologi i endring – tendenser gjennom det 20.århundre*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag

Røthing, Åse (1998): *Sex, kjønn & kristentro*. Gjøvik: AiT Norbok A.S.

Samlivsutvalget (2013): *Sammen*. Bispemøtet, Den norske kirke

Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/ekteskap/>

Taylor, Charles (1998): *Autentisitetens etikk*. STED: Cappelen Akademisk Forlag

Tjora, Aksel (2012): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Ungdom i Oppdrag: <http://www.ywam.no>

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervju med Trond Sæthren

Innledende

1. Presentasjon – Hvem er dere?
2. Hvordan startet Ungdom i Oppdrag sitt engasjement for samliv?
3. Fortell om deres opplevelser gjennom arbeidet og den utviklingen dere har sett.
4. Har du merket deg en utvikling når det gjelder samlivsutfordringer og hvordan dette kommer til uttrykk i kursene?

Refleksjon rundt opplegget

4. Hvordan reflekterer Familiefokus rundt hvordan par- og familieveiledning legges opp.
5. Fortell om deres fokus på familien, aktivitet og tjeneste.

Refleksjon rundt kirken og samfunnet

6. Hvordan opplever du at kirken møter de individualistiske verdiene vi ser i samfunnet?
7. Fortell om deres inntrykk av det generelle tilbudet og om deres samarbeid med andre.
8. Hvordan dere tenker at kirken bærer på et ansvar for å arbeide for gode samliv.

Refleksjon rundt samlivsetikk

19. Samboerskapet står sterkt i landet vårt. Hva tenker du om denne trenden?

20. Hvordan formidler dere rundt dette temaet?

Til slutt

23. Er det noe litteratur dere benytter dere av som jeg kunne sett nærmere på?

24. Noe annet du vil tilføye?

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervju med Berger Hareide

Innledende

1. Hvem er du? 2

Refleksjon rundt opplegget

2. Fortell om oppstarten av samlivssenteret.

3. Hva er PREP?

4. Fortell om ditt første møte med kurset og hvilke tanker du gjorde deg?

5. Fortell om prosessen det var å tilpasse opplegget til norske forhold?

6. Hva vil du si kjennetegner PREP som samlivskurs?

7. Har du merket deg en utvikling når det gjelder samlivsutfordringer og hvordan dette kommer til uttrykk i kursene? Eks. flere som har erfaringer fra tidligere ekteskap, nye samlivsformer, likestilling/kjønnsnøytralisering, pluralisme.

8. Har PREP samarbeid med andre organisasjoner hvor det utveksles kunnskap eller hvor deres opplegg inngår i andre kursopplegg?

9. Hva tenker dere om veiledning for unge i forhold til hvordan en etablerer seg i samliv?

10. Hva er overordnet mål med samlivsveiledning, slik du ser det?

11. Hvordan har dere reflektert rundt hvilken plass kristen tro og livstolkning skal ha i PREP-kurset?

Refleksjon rundt kirken og samfunnet

12. Hva er ditt inntrykk av det generelle tilbudet til par når det gjelder samlivsveiledning?
13. Hva er ditt inntrykk av den norske kirkes innsats på dette området?
14. Hvilke organisasjoner og tiltak vil du løfte fram som viktige på dette feltet?
15. Hvordan tenker du at kirken bør tenke etisk og teologisk rundt ekteskap i dag?
16. Hvordan ser du på kristen livstolkningen som en ressurs i samlivsfeltet?
17. Har kirken noe spesielt å tilby når det gjelder veiledning i samliv?
18. Hvordan opplever du at kirken møter de individualistiske verdiene vi ser i samfunnet?

Refleksjon rundt samlivsetikk

19. Samboerskapet står sterkt i landet vårt. Hva tenker du om denne trenden?
20. Hvordan formidler dere rundt dette temaet?

Til slutt

23. Er det noe litteratur dere benytter dere av som jeg kunne sett nærmere på?
24. Noe annet du vil tilføye?